A. or.
4618

Digitized by Google

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ ॐ ॥ अस्यश्रीभगवद्गीतामालामन्त्रस्य भगवान्वेदव्यासऋषिर्
नुष्टुप्छन्दः श्रीकृष्णःपरमात्मादेवता अशोच्यानन्वशोचस्त्वंप्रज्ञावादांश्चभाषसेइतिबी
जं सर्वधर्म्मान्परित्यज्यममामेकंशरणंव्रजेतिशक्तिः अहन्त्वांसर्वपापेभ्योमोक्षयिष्यामिमा
शुचइतिकीलकं श्रीकृष्णप्रीत्यर्थेजपेविनियोगः ॥ नैनंछिन्दन्तिशस्त्राणिनैनंदहतिपा
वकइत्यंगुष्टाभ्यान्नमः । नचैनंक्लेदयन्त्यापोनशोषयतिमरुतइतितर्ज्जनीभ्यान्नमः । अ
छेद्योयमदाह्योयमक्लेद्योशोष्यएवचेतिमध्यमाभ्यान्नमः । नित्यःसर्वगतःस्थाणुरचलोयंस
मातनइत्यनामिकाभ्यान्नमः । पश्यमेपार्थरूपाणिशतशोथसहस्रश इतिकनिष्ठिकाभ्यांन

BIBLIOTHECA REGIA MONACENSIS

Digitized by Google

मः । नानाविधानिदिव्यानिनानावर्णाकृतानिचेतिकरतलकरपृष्ठाभ्यांनमः ॥ नैनंछिन्दन्ति
शस्त्राणिनैनंदहतिपावकइतिहृदयायनमः । नचैनंक्लेदयंत्यापोनशोषयतिमारुत
इतिशिरसेस्वाहा । अच्छेद्योयमदाह्योयमक्लेद्योऽशोष्यएवचेतिशिखायैवषट् । नित्य
स्सर्वगतःस्थाणुरचलोयंसनातनइतिकवचायहुम् । पश्यमेपार्थरूपाणिशतशोऽथसह
स्रइतिनेत्राभ्यांवौषट् । नानाविधानिदिव्यानिनानावर्णाकृतानिचेत्यस्त्रायफट् ॥ इतिन्या
सः ॥ अथध्यानम् ॥ पार्थायप्रतिबोधितांभगवतानारायणेनस्वयंव्यासेनग्रथितांपुराण
मुनिनामध्येमहाभारते । अद्वैतामृतवर्षिणींभगवतीमष्टादशाध्यायिनीमम्बत्वांमन

साद्धामिभगवत्कीर्तनेभवद्वेषिणीम् ॥ १ ॥ नमोस्तुतेव्यासविशालबुद्धेफुल्लारविन्दायतपत्रनेत्र । येनत्वयाभारततैलपूर्णःप्रज्वालितोज्ञानमयःप्रदीपः ॥ २ ॥ प्रपन्नपारिजाताय तोत्रवेत्रैकपाणये । ज्ञानमुद्रायकृष्णायगीतामृतदुहेनमः ॥ ३ ॥ सर्वोपनिषदोगावोदोग्धागोपालनन्दनः । पार्थोवत्सःसुधीर्भोक्तादुग्धंगीतामृतंमहत् ॥ ४ ॥ वसुदेवसुतंदेवंकंसचाणूरमर्दनम् । देवकीपरमानन्दंकृष्णंवन्देजगद्गुरुम् ॥ ५ ॥ भीष्मद्रोणतटाजयद्रथजलागान्धारनीलोत्पलाशल्यग्राहवतीकृपेणवहिनीकर्णेनवेलाकुला । अश्वत्थामविकर्णघोरमकराद्दुर्योधनावर्त्तिनीसोत्तीर्णःखलुपाण्डवार्णवनदीकैवर्त्तकःकेशव

॥ २ ॥

वः ॥ १ ॥ पाराशर्य्यवचःसरोजममलंगीतार्थगन्धोत्कटंनानाख्यानककेसरंहरिकथासम्बो
धनाबोधितम् । लोकेसज्जनषट्पदैरहरहःपेपीयमानंमुदाभूयाद्भारतपङ्कजंकलिम
लप्रध्वंसिनःश्रेयसे ॥ ७ ॥ मूकंकरोतिवाचालंपङ्गुंलङ्घयतेगिरिम् । यत्कृपातमहंवन्दे प
रमानन्दमाधवम् ॥ ८ ॥ यंब्रह्मावरुणेन्द्ररुद्रमरुतःस्तुन्वन्तिदिव्यैःस्तवैर्वेदैःसांगपदक्रमो
पनिषदैर्गायन्तियंसामगाः । ध्यानावस्थिततद्गतेनमनसापश्यन्तियंयोगिनोयस्यान्तंविदुः
सुरासुरगणादेवायतस्मैनमः ॥ ९ ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ ॥
॥ ७ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ धर्मक्षेत्रेकुरुक्षेत्रेसमवेतायुयुत्सवः । मामकाःपाण्डवाश्चैवकिम

कुर्व्वतसंजय ॥ १ ॥ संजयउवाच ॥ दृष्ट्वातुपांडवानीकंव्यूढन्दुर्य्योधनस्तदा । आचार्य्यमु
पसङ्गम्यराजावचनमब्रवीत् ॥ २ ॥ पश्यैतांपांडुपुत्राणामाचार्य्यमहतींचमूम् । व्यूढांद्रुप
दपुत्रेणतवशिष्येणधीमता ॥ ३ ॥ अत्रशूरामहेष्वासाभीमार्ज्जुनसमायुधि । युयुधानो
विराटश्चद्रुपदश्चमहारथः ॥ ४ ॥ धृष्टकेतुश्चेकितानःकाशिराजश्चवीर्य्यवान् । पुरुजि
त्कुन्तिभोजश्चशैव्यश्चनरपुङ्गवः ॥ ५ ॥ युधामन्यश्चविक्रान्तउत्तमौजाश्चवीर्य्यवान् ।
सौभद्रोद्रौपदेयाश्चसर्वएवमहारथाः ॥ ६ ॥ अस्माकन्तुविशिष्टायेतान्निबोधद्विजोत्तम
। नायकाममसैन्यस्यसंज्ञार्थंतान्ब्रवीमिते ॥ ७ ॥ भवान्भीष्मश्चकर्णश्चकृपश्चसमितिञ्जयः

। अश्वत्थामाविकर्णश्चसौमदत्तिस्तथैवच ॥ ८ ॥ अन्येचबहवःशूरामदर्थेत्यक्तजीविताः
। नानाशस्त्रप्रहरणाःसर्वेयुद्धविशारदाः ॥ ९ ॥ अपर्य्याप्तन्तदस्माकम्बलम्भीष्माभिर
क्षितम् । पर्य्याप्तन्त्विदमेतेषाम्बलम्भीमाभिरक्षितम् ॥ १० ॥ अयनेषुचसर्वेषुयथाभा
गमवस्थिताः । भीष्ममेवाभिरक्षन्तुभवन्तःसर्वएवहि ॥ ११ ॥ तस्यसञ्जनयन्हर्षंकुरु
वृद्धःपितामहः । सिंहनादम्विनद्योच्चैश्शङ्खन्दध्मौप्रतापवान् ॥ १२ ॥ ततश्शङ्खाश्चभे
र्य्यश्चपणवानकगोमुखाः । सहसैवाभ्यहन्यन्तसशब्दस्तुमुलोऽभवत् ॥ १३ ॥ ततःश्वेतै
र्हयैर्युक्तेमहतिस्यन्दनेस्थितौ । माधवःपाण्डवश्चैवदिव्यौशङ्खौप्रदध्मतुः ॥ १४ ॥ पाञ्च

Digitized by Google

जन्यंहृषीकेशोदेवदत्तन्धनञ्जयः । पौंड्रन्दध्मौमहाशङ्खंभीमकर्मावृकोदरः ॥ १५ ॥ अ
नन्तविजयंराजाकुन्तीपुत्रोयुधिष्ठिरः । नकुलस्सहदेवश्चसुघोषमणिपुष्पकौ ॥ १६ ॥
काश्यश्चपरमेष्वासश्शिखण्डीचमहारथः । धृष्टद्युम्नोविराटश्चसात्यकिश्चापराजितः
॥ १७ ॥ द्रुपदोद्रौपदेयाश्चसर्वशःपृथिवीपते । सौभद्रश्चमहाबाहुश्शङ्खान्दध्मुःपृथक्पृ
थक् ॥ १८ ॥ सघोषोधार्त्तराष्ट्राणांहृदयानिव्यदारयत् । नभश्चपृथिवींचैवतुमुलोव्यनुनाद
यन् ॥ १९ ॥ अथव्यवस्थितान्दृष्ट्वाधार्त्तराष्ट्रान्कपिध्वजः । प्रवृत्तेशस्त्रसम्पातेधनुरुद्य
म्यपाण्डवः ॥ २० ॥ हृषीकेशन्तदावाक्यमिदमाहमहीपते ॥ अर्जुनउवाच ॥ सेनयोरुभ

Digitized by Google

योर्मध्ये रथं स्थापयमेऽच्युत ॥ २१ ॥ यावदेतान्निरीक्षेऽहं योद्धुकामानवस्थितान् । कैर्मया सह योद्धव्यमस्मिन्रणसमुद्यमे ॥ २२ ॥ योत्स्यमानानवेक्षेऽहं य एतेऽत्रसमागताः । धार्तराष्ट्रस्यदुर्बुद्धेर्युद्धेप्रियचिकीर्षवः ॥ २३ ॥ सञ्जयउवाच ॥ एवमुक्तोहृषीकेशोगुडाके शेनभारत । सेनयोरुभयोर्मध्येस्थापयित्वारथोत्तमम् ॥ २४ ॥ भीष्मद्रोणप्रमुखतस्सर्वेषा ञ्चमहीक्षिताम् । उवाचपार्थपश्यैतान्समवेतान्कुरूनिति ॥ २५ ॥ तत्रापश्यत्स्थितान्पार्थः पितॄनथपितामहान् । आचार्य्यान्मातुलान्भ्रातॄन्पुत्रान्पौत्रान्सखींस्तथा ॥ २६ ॥ श्वशु रान्सुहृदश्चैवसेनयोरुभयोरपि । तान्समीक्ष्यसकौन्तेयःसर्वान्बन्धूनवस्थितान् ॥ २७ ॥

Digitized by Google

कृपयापरयाविष्टोविषीदन्निदमब्रवीत् ॥ अर्जुनउवाच ॥ दृष्ट्वेमंस्वजनंकृष्णयुयुत्सुं
समुपस्थितम् ॥ २८ ॥ सीदन्तिममगात्राणिमुखञ्चपरिशुष्यति । वेपथुश्चशरीरेमे
रोमहर्षश्चजायते ॥ २९ ॥ गाण्डीवंस्रंसतेहस्तात्त्वक्चैवपरिदह्यते । नचशक्नोम्यव
स्थातुम्भ्रमतीवचमेमनः ॥ ३० ॥ निमित्तानिचपश्यामिविपरीतानिकेशव । नचश्रेयोऽनु
पश्यामिहत्वास्वजनमाहवे ॥ ३१ ॥ नकांक्षेविजयंकृष्णनचराज्यंसुखानिच । किन्नोराज्ये
नगोविन्दकिम्भोगैर्जीवितेनवा ॥ ३२ ॥ येषामर्थेकांक्षितन्नोराज्यम्भोगाःसुखानिच । त
इमेऽवस्थितायुद्धेप्राणांस्त्यक्त्वाधनानिच ॥ ३३ ॥ आचार्य्याःपितरःपुत्रास्तथैवचपितामहाः

गीता ॥ ५ ॥

। मातुलाःश्वशुराःपौत्राःश्यालाःसम्बन्धिनस्तथा ॥ ३४ ॥ एतान्नहन्तुमिच्छामिघ्नतोपिमधुसूदन। अपित्रैलोक्यराज्यस्यहेतोःकिन्नुमहीकृते ॥ ३५ ॥ निहत्यधार्त्तराष्ट्रान्नःकाप्रीतिःस्याज्जनार्द्दन। पापमेवाश्रयेदस्मान्हत्वैतानाततायिनः ॥ ३६ ॥ तस्मान्नार्हावयंहन्तुंधार्त्तराष्ट्रान्स्वबान्धवान्। स्वजनंहिकथंहत्वासुखिनःस्याममाधव ॥ ३७ ॥ यद्यप्येतेनपश्यन्तिलोभोपहतचेतसः। कुलक्षयकृतंदोषंमित्रद्रोहेचपातकम् ॥ ३८ ॥ कथन्नज्ञेयमस्माभिःपापादस्मान्निवर्त्तितुम्। कुलक्षयकृतंदोषम्प्रपश्यद्भिर्ज्जनार्द्दन ॥ ३९ ॥ कुलक्षयेप्रणश्यन्तिकुलधर्म्मास्सनातनाः। धर्म्मेनष्टेकुलंकृत्स्नमधर्म्मोऽभिभवत्युत ॥ ४० ॥ अध

Digitized by Google

र्म्मोभिभवात्कृष्णप्रदुष्यन्तिकुलस्त्रियः। स्त्रीषुदुष्टासुवार्ष्णेयजायतेवर्णसङ्करः॥ ४१॥
सङ्करोनरकायैवकुलघ्नानांकुलस्यच। पतन्तिपितरोह्येषांलुप्तपिण्डोदकक्रियाः॥ ४२॥
दोषैरेतैःकुलघ्नानांवर्णसङ्करकारकैः। उत्साद्यन्तेजातिधर्माःकुलधर्म्माश्चशाश्वताः
॥ ४३॥ उत्सन्नकुलधर्माणांमनुष्याणांजनार्द्दन। नरकेनियतंवासोभवतीत्यनुशुश्रुमः
॥ ४४॥ अहोबतमहत्पापंकर्त्तुंव्यवसितावयं। यद्राज्यसुखलोभेनहन्तुंस्वजनमुद्यताः
॥ ४५॥ यदिमामप्रतीकारमशस्त्रंशस्त्रपाणयः। धार्त्तराष्ट्रारणेहन्युस्तन्मेक्षेमतरंभवेत्
॥ ४६॥ संजयउवाच॥ एवमुक्त्वार्जुनःसंख्येरथोपस्थउपाविशत्। विसृज्यसशरंचा

Digitized by Google

पंशोकसंविग्नमानसः ॥ ४७ ॥ इतिश्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रे
श्रीकृष्णार्जुनसंवादेअर्जुनविषादोनामप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥
संजयउवाच ॥ तंतथाकृपयाविष्टमश्रुपूर्णाकुलेक्षणम् । विषीदन्तमिदंवाक्यमुवाचमधुसू
दनः ॥ १ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ कुतस्त्वाकश्मलमिदंविषमेसमुपस्थितम् । अनार्य्यजु
ष्टमस्वर्ग्यमकीर्त्तिकरमर्ज्जुन ॥ २ ॥ क्लैव्यंमास्मगमःपार्थनैतत्त्वय्युपपद्यते । क्षुद्रंहृदय
दौर्ब्बल्यंत्यक्त्वोत्तिष्ठपरंतप ॥ ३ ॥ अर्जुनउवाच ॥ कथंभीष्ममहंसंख्येद्रोणंचमधुसू
दन । इषुभिःप्रतियोत्स्यामिपूजार्हावरिसूदन ॥ ४ ॥ गुरूनहत्वाहिमहानुभावां

Digitized by Google

श्रेयोभोक्तुंभैक्ष्यमपीहलोके । हत्वार्थकामांस्तुगुरूनिहैवभुञ्जीयभोगान्रुधिरप्रदिग्धान्
॥ ५ ॥ नचैतद्विद्मःकतरन्नोगरीयोयद्वाजयेमयदिवानोजयेयुः । यानेवहत्वान्जिजी
विषामस्तेऽवस्थिताःप्रमुखेधार्तराष्ट्राः ॥ ६ ॥ कार्पण्यदोषोपहतस्वभावःपृच्छामित्वान्धर्म
सम्मूढचेताः । यच्छ्रेयःस्यान्निश्चितंब्रूहितन्मेशिष्यस्तेऽहंशाधिमान्त्वाम्प्रपन्नम् ॥ ७ ॥ नहि
प्रपश्यामिममापनुद्याद्यच्छोकमुच्छोषणमिन्द्रियाणाम् । अवाप्यभूमावसपत्नमृद्धंराज्यंसुरा
णामपिचाधिपत्यम् ॥ ८ ॥ सञ्जयउवाच ॥ एवमुक्त्वाहृषीकेशंगुडाकेशःपरन्तपः । न
योत्स्यइतिगोविन्दमुक्त्वातूष्णींबभूवह ॥ ९ ॥ तमुवाचहृषीकेशःप्रहसन्निवभारत । सेन

योरुभयोर्मध्येविषीदन्तमिदंवचः ॥ १० ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अशोच्यानन्वशोचस्त्वंप्र
ज्ञावादांश्चभाषसे । गतासूनगतासूंश्चनानुशोचन्तिपण्डिताः ॥ ११ ॥ नत्वेवाहंजातुना
संनत्वंनेमेजनाधिपाः । नचैवनभविष्यामस्सर्वेवयमतःपरम् ॥ १२ ॥ देहिनोऽस्मिन्यथा
देहेकौमारंयौवनंजरा । तथादेहान्तरप्राप्तिर्धीरस्तत्रनमुह्यति ॥ १३ ॥ मात्रास्पर्शास्तु
कौन्तेयशीतोष्णसुखदुःखदाः । आगमापायिनोनित्यास्तांस्तितिक्षस्वभारत ॥ १४ ॥ यंहि
नव्यथयन्त्येतेपुरुषंपुरुषर्षभ । समदुःखसुखंधीरंसोऽमृतत्वायकल्पते ॥ १५ ॥ ना
सतोविद्यतेभावोनाभावोविद्यतेसतः । उभयोरपिदृष्टोऽन्तस्त्वनयोस्तत्त्वदर्शिभिः ॥ १६ ॥

Digitized by Google

अविनाशितुतद्विद्धियेनसर्वमिदंततम्। विनाशमव्ययस्यास्यनकश्चित्कर्तुमर्हति॥ १७॥
अन्तवन्तइमेदेहानित्यस्योक्ताःशरीरिणः। अनाशिनोऽप्रमेयस्यतस्माद्युद्ध्यस्वभारत
॥ १८॥ यएनंवेत्तिहन्तारंयश्चैनंमन्यतेहतम्। उभौतौनविजानीतोनायंहन्तिनहन्यते
॥ १९॥ नजायतेम्रियतेवाकदाचिन्नायंभूत्वाभवितावानभूयः। अजोनित्यःशाश्वतोऽयंपुरा
णोनहन्यतेहन्यमानेशरीरे॥ २०॥ वेदाविनाशिनंनित्यंयएनमजमव्ययम्। कथंसपुरुषःपा
र्थकंघातयतिहन्तिकम्॥ २१॥ वासांसिजीर्णानियथाविहायनवानिगृह्णातिनरोऽपराणि।
तथाशरीराणिविहायजीर्णान्यन्यानिसंयातिनवानिदेही॥ २२॥ नैनंछिन्दन्तिशस्त्राणिनै

Digitized by Google

नंदहतिपावकः। नचैनंक्लेदयन्त्यापोनशोषयतिमारुतः॥ २३॥ अच्छेद्योऽयमदाह्योऽ
यमक्लेद्योऽशोष्यएवच। नित्यःसर्वगतःस्थाणुरचलोऽयंसनातनः॥ २४॥ अव्यक्तोऽयम
चिन्त्योऽयमविकार्योऽयमुच्यते। तस्मादेवंविदित्वैनंनानुशोचितुमर्हसि॥ २५॥ अथचैनं
नित्यजातंनित्यंवामन्यसेमृतम्। तथापित्वंमहाबाहोनैनंशोचितुमर्हसि॥ २६॥ जातस्यहि
ध्रुवोमृत्युर्ध्रुवंजन्ममृतस्यच। तस्मादपरिहार्येऽर्थेनत्वंशोचितुमर्हसि॥ २७॥ अव्यक्ता
दीनिभूतानिव्यक्तमध्यानिभारत। अव्यक्तनिधनान्येवतत्रकापरिदेवना॥ २८॥ आश्चर्य
वत्पश्यतिकश्चिदेनमाश्चर्यवद्वदतितथैवचान्यः। आश्चर्यवच्चैनमन्यःशृणोतिश्रुत्वाप्येनंवे

Digitized by Google

इनजैवकश्चित् ॥ २९ ॥ देहीनित्यमवध्योऽयंदेहे सर्वस्यभारत । तस्मात्सर्वाणिभूतानि
नत्वंशोचितुमर्हसि ॥ ३० ॥ स्वधर्ममपिचावेक्ष्यनविकम्पितुमर्हसि । धर्म्याद्धियुद्धाच्छ्रेयोऽ
न्यत्क्षत्रियस्यनविद्यते ॥ ३१ ॥ यदृच्छयाचोपपन्नंस्वर्गद्वारमपावृतम् । सुखिनःक्षत्रि
याःपार्थलभन्तेयुद्धमीदृशम् ॥ ३२ ॥ अथचेत्त्वमिमंधर्म्यंसंग्रामंनकरिष्यसि । ततःस्वध
र्मंकीर्तिंचहित्वापापमवाप्स्यसि ॥ ३३ ॥ अकीर्तिंचापिभूतानिकथयिष्यन्तितेऽव्ययाम् ।
सम्भावितस्यचाकीर्तिर्मरणादतिरिच्यते ॥ ३४ ॥ भयाद्रणादुपरतंमंस्यन्तेत्वांमहार
थाः । येषांचत्वंबहुमतोभूत्वायास्यसिलाघवम् ॥ ३५ ॥ अवाच्यवादांश्चबहून्वदिष्य

Digitized by Google

न्तिनवाहिनाः । निन्द्नास्तवसामर्थ्यंततोदुःखतरंनुकिम् ॥ ३६ ॥ हतोवाप्राप्स्यसिस्वर्गं
जित्वावाभोक्ष्यसेमहीम् । तस्मादुत्तिष्ठकौन्तेययुद्धायकृतनिश्चयः ॥ ३७ ॥ सुखदुःखे
समेकृत्वालाभालाभौजयाजयौ । ततोयुद्धाययुज्यस्वनैवंपापमवाप्स्यसि ॥ ३८ ॥ एषाते
ऽभिहितासांख्येबुद्धिर्योगेत्विमांशृणु । बुद्ध्यायुक्तोययापार्थकर्मबन्धंप्रहास्यसि ॥ ३९ ॥ ने
हाभिक्रमनाशोस्तिप्रत्यवायोनविद्यते । स्वल्पमप्यस्यधर्मस्यत्रायतेमहतोभयात् ॥ ४० ॥
व्यवसायात्मिकाबुद्धिरेकेहकुरुनन्दन । बहुशाखाह्यनन्ताश्चबुद्धयोव्यवसायिनाम्
॥ ४१ ॥ यामिमांपुष्पितांवाचंप्रवदन्त्यविपश्चितः । वेदवादरताःपार्थनान्यदस्तीति

Digitized by Google

वादिनः ॥ ४२ ॥ कामात्मानस्स्वर्गपरा जन्मकर्मफलप्रदाम् । क्रियाविशेषबहुलां भोगै
श्वर्य्यगतिम्प्रति ॥ ४३ ॥ भोगैश्वर्यप्रसक्तानां तयापहृतचेतसाम् । व्यवसायात्मिकाबु
द्धिस्समाधौनविधीयते ॥ ४४ ॥ त्रैगुण्यविषयावेदानिस्त्रैगुण्योभवार्जुन । निर्द्वन्द्वोनित्यस
त्त्वस्थोनिर्योगक्षेमआत्मवान् ॥ ४५ ॥ यावानर्थउदपानेसर्वतस्संप्लुतोदके । तावान्स
र्वेषुवेदेषुब्राह्मणस्यविजानतः ॥ ४६ ॥ कर्मण्येवाधिकारस्तेमाफलेषुकदाचन । मा क
र्मफलहेतुर्भूर्मातेसङ्गोस्त्वकर्मणि ॥ ४७ ॥ योगस्थःकुरुकर्माणिसङ्गन्त्यक्त्वाधनञ्जय ।
सिद्ध्यसिद्ध्योःसमोभूत्वासमत्वंयोगउच्यते ॥ ४८ ॥ दूरेणह्यवरङ्कर्मबुद्धियोगाद्धनञ्ज

Digitized by Google

य । बुद्धौ शरणमन्विच्छ कृपणाः फलहेतवः ॥ ४९ ॥ बुद्धियुक्तो जहातीह उभे सुकृत
दुष्कृते । तस्माद्योगाय युज्यस्व योगः कर्मसु कौशलम् ॥ ५० ॥ कर्मजं बुद्धियुक्ता हि फ
लं त्यक्त्वा मनीषिणः । जन्मबन्धविनिर्मुक्ताः पदं गच्छन्त्यनामयम् ॥ ५१ ॥ यदा ते मोह
कलिलं बुद्धिर्व्यतितरिष्यति । तदा गन्तासि निर्वेदं श्रोतव्यस्य श्रुतस्य च ॥ ५२ ॥ श्रुति
विप्रतिपन्ना ते यदा स्थास्यति निश्चला । समाधावचला बुद्धिस्तदा योगमवाप्स्यसि ॥ ५३ ॥
अर्जुन उवाच ॥ स्थितप्रज्ञस्य का भाषा समाधिस्थस्य केशव । स्थितधीः किं प्रभाषेत किमा
सीत व्रजेत किम् ॥ ५४ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ प्रजहाति यदा कामान्सर्वान्पार्थ मनोगतान् ।

Digitized by Google

आत्मन्येवात्मनातुष्टःस्थितप्रज्ञःतदोच्यते ॥ ५५ ॥ दुःखेष्वनुद्विग्नमनाःसुखेषुविग
तस्पृहः । वीतरागभयक्रोधःस्थितधीर्मुनिरुच्यते ॥ ५६ ॥ यस्सर्वत्रानभिस्नेहस्तत्त
त्प्राप्यशुभाशुभम् । नाभिनन्दतिनद्वेष्टितस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठिता ॥ ५७ ॥ यदासंहरतेच
यंकूर्मोऽङ्गानीवसर्वशः । इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेभ्यस्तस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठिता ॥ ५८ ॥ विषया
विनिवर्तन्तेनिराहारस्यदेहिनः । रसवर्ज्जंरसोप्यस्यपरंदृष्ट्वानिवर्त्तते ॥ ५९ ॥ यत
तोह्यपिकौन्तेयपुरुषस्यविपश्चितः । इन्द्रियाणिप्रमाथीनिहरन्तिप्रसभम्मनः ॥ ६० ॥
तानिसर्वाणिसंयम्ययुक्तआसीतमत्परः । वशेहियस्येन्द्रियाणितस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठिता

Digitized by Google

॥ ६१ ॥ ध्यायतोविषयान्पुंसस्संगस्तेषूपजायते । सङ्गात्सञ्जायतेकामःकामात्क्रोधोऽभि
जायते ॥ ६२ ॥ क्रोधाद्भवतिसम्मोहस्संमोहात्स्मृतिविभ्रमः । स्मृतिभ्रंशाद्बुद्धिनाशोबु
द्धिनाशात्प्रणश्यति ॥ ६३ ॥ रागद्वेषवियुक्तैस्तुविषयानिन्द्रियैश्चरन् । आत्मवश्यैर्वि
धेयात्मा प्रसादमधिगच्छति ॥ ६४ ॥ प्रसादे सर्वदुःखानां हानिरस्योपजायते । प्रस
न्नचेतसोह्याशुबुद्धिःपर्यवतिष्ठते ॥ ६५ ॥ नास्तिबुद्धिरयुक्तस्यनचायुक्तस्यभावना । न
चाभावयतश्शान्तिरशान्तस्यकुतःसुखम् ॥ ६६ ॥ इन्द्रियाणांहि चरतांयन्मनोनुवि
धीयते । तदस्यहरतिप्रज्ञांवायुर्नावमिवाम्भसि ॥ ६७ ॥ तस्माद्यस्यमहाबाहोनि

Digitized by Google

गृह्णीतनिसर्वशः । इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेभ्यस्तस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठिता ॥ ६८ ॥ यानिशास
र्वभूतानान्तस्यांजागर्तिसंयमी । यस्याञ्जायतिभूतानिसानिशापश्यतोमनेः ॥ ६९ ॥ आ
पूर्यमाणमचलप्रतिष्ठंसमुद्रमापःप्रविशन्तियद्वत् । तद्वत्कामायंप्रविशन्तिसर्वेसशा
न्तिमाप्नोतिनकामकामी ॥ ७० ॥ विहायकामान्यसर्वान्पुमांश्चरतिनिस्पृहः । निर्म
मोनिरहङ्कारसशान्तिमधिगच्छति ॥ ७१ ॥ एषब्राह्मीस्थितिःपार्थनैनांप्राप्यविमुह्य
ति । स्थित्वास्यामन्तकालेपिब्रह्मनिर्वाणमृच्छति ॥ ७२ ॥ इतिश्रीभगवद्गीतासू
पनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेसांख्ययोगोनामद्वितीयोऽध्यायः

Digitized by Google

॥ २ ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ अर्जुन उवाच ॥ ज्यायसी चेत्कर्मणस्ते मता बुद्धि
र्जनार्दन । तत्किं कर्मणि घोरे मां नियोजयसि केशव ॥ १ ॥ व्यामिश्रेणेव वाक्येन
बुद्धिं मोहयसीव मे । तदेकं वद निश्चित्य येन श्रेयोऽहमाप्नुयाम् ॥ २ ॥ श्रीभगवा
नुवाच ॥ लोकेऽस्मिन्द्विविधा निष्ठा पुरा प्रोक्ता मयानघ । ज्ञानयोगेन सांख्यानां कर्मयोगेन योगि
नाम् ॥ ३ ॥ न कर्मणामनारम्भान्नैष्कर्म्यं पुरुषोऽश्नुते । न च संन्यसनादेव सिद्धिं
समधिगच्छति ॥ ४ ॥ नहि कश्चित्क्षणमपि जातु तिष्ठत्यकर्मकृत् । कार्यते ह्यवशः क
र्म सर्वः प्रकृतिजैर्गुणैः ॥ ५ ॥ कर्मेन्द्रियाणि संयम्य य आस्ते मनसा स्मरन् । इन्द्रिया

Digitized by Google

र्थान्विमूढात्मामिथ्याचारःसउच्यते ॥ ६ ॥ यस्त्विन्द्रियाणिमनसानियम्यारभतेऽर्जुन ।
कर्मेन्द्रियैःकर्मयोगमसक्तःसविशिष्यते ॥ ७ ॥ नियतङ्कुरुकर्मत्वङ्कर्मज्यायोह्यकर्मणः
। शरीरयात्रापिचतेनप्रसिद्ध्येदकर्मणः ॥ ८ ॥ यज्ञार्थात्कर्मणोऽन्यत्रलोकोऽयङ्कर्मब
न्धनः । तदर्थंकर्मकौन्तेयमुक्तसङ्गस्समाचर ॥ ९ ॥ सहयज्ञाःप्रजाःसृष्ट्वापुरोवाचप्र
जापतिः । अनेनप्रसविष्यध्वमेषवोऽस्त्विष्टकामधुक् ॥ १० ॥ देवान्भावयतानेनतेदे
वाभावयन्तुवः । परस्परम्भावयन्तःश्रेयःपरमवाप्स्यथ ॥ ११ ॥ इष्टान्भोगान्हिवोदे
वादास्यन्तेयज्ञभाविताः । तैर्दत्तान्नप्रदायैभ्योयोभुङ्क्तेस्तेनएवसः ॥ १२ ॥ यज्ञशिष्टा

शिनस्सन्तोमुच्यन्तेसर्वकिल्बिषैः। भुञ्जतेतेत्वघम्पापायेपचन्त्यात्मकारणात् ॥ १३ ॥ अ
न्नाद्भवन्तिभूतानिपर्ज्जन्यादन्नसम्भवः। यज्ञाद्भवतिपर्जन्योयज्ञःकर्मसमुद्भवः ॥ १४ ॥
कर्मब्रह्मोद्भवम्विद्धिब्रह्माक्षरसमुद्भवम्। तस्मात्सर्वगतम्ब्रह्मनित्यंयज्ञेप्रतिष्ठितम् ॥ १५ ॥
एवम्प्रवर्त्तितञ्चक्रन्नानुवर्त्तयतीहयः। अघायुरिन्द्रियारामोमोघम्पार्थसजीवति ॥ १६ ॥
यस्त्वात्मरतिरेवस्यादात्मतृप्तश्चमानवः। आत्मन्येवचसन्तुष्टस्तस्यकार्यन्नविद्यते ॥ १७ ॥
नैवतस्यकृतेनार्थोनाकृतेनेहकश्चन। नचास्यसर्वभूतेषुकश्चिदर्थव्यपाश्रयः ॥ १८ ॥ त
स्मादसक्तस्सततङ्कार्य्यङ्कर्मसमाचर। असक्तोह्याचरन्कर्मपरमाप्नोतिपूरुषः ॥ १९ ॥

Digitized by Google

कर्मणैवहिसंसिद्धिमास्थिता जनकादय: । लोकसंग्रहमेवापिसम्पश्यन्कर्तुमर्हसि ॥ २० ॥
यद्यदाचरतिश्रेष्ठस्तत्तदेवेतरोजनः । सयत्प्रमाणङ्कुरुतेलोकस्तदनुवर्त्तते ॥ २१ ॥ न
मेपार्थास्तिकर्त्तव्यंत्रिषुलोकेषुकिञ्चन । नानवाप्तमवाप्तव्यंवर्त्तएव चकर्मणि ॥ २२ ॥
यदिह्यहन्नवर्त्तेयंजातुकर्मण्यतन्द्रितः । ममवर्त्मानुवर्त्तन्तेमनुष्याःपार्थसर्व्वशः ॥ २३ ॥
उत्सीदेयुरिमेलोकानकुर्यांङ्कर्मचेदहम् । सङ्करस्यचकर्त्तास्यामुपहन्यामिमाःप्रजाः ॥ २४ ॥
सक्ताःकर्मण्यविद्वांसोयथाकुर्वन्तिभारत । कुर्याद्विद्वांस्तथासक्तश्चिकीर्षुर्लोकसंग्रहम्
॥ २५ ॥ नबुद्धिभेदञ्जनयेदज्ञानाङ्कर्मसङ्गिनाम् । जोषयेत्सर्वकर्माणिविद्वान्युक्तस्त

माचरन् ॥ २६ ॥ प्रकृतेःक्रियमाणानिगुणैःकर्माणिसर्वशः । अहङ्कारविमूढात्माक
र्ताहमितिमन्यते ॥ २७ ॥ तत्त्ववित्तुमहाबाहोगुणकर्मविभागयोः । गुणागुणेषुवर्तन्तइ
तिमत्वासज्जते ॥ २८ ॥ प्रकृतेर्गुणसम्मूढाःसज्जन्तेगुणकर्मसु । तानकृत्स्नविदो
मन्दान्कृत्स्नविन्नविचालयेत् ॥ २९ ॥ मयिसर्वाणिकर्माणिसंन्यस्याध्यात्मचेतसा । नि
राशीर्निर्ममोभूत्वायुध्यस्वविगतज्वरः ॥ ३० ॥ येमेमतमिदन्नित्यमनुतिष्ठन्तिमानवाः । श्र
द्धावन्तोऽनसूयन्तोमुच्यन्तेतेपिकर्मभिः ॥ ३१ ॥ येत्वेतदभ्यसूयन्तोनानुतिष्ठन्तिमे म
तम् । सर्वज्ञानविमूढांस्तान्विद्धिनष्टानचेतसः ॥ ३२ ॥ सदृशंचेष्टतेस्वस्याःप्रकृते

Digitized by Google

ज्ञानवानपि । प्रकृतिंयान्तिभूतानिनिग्रहःकिङ्करिष्यति ॥ ३३ ॥ इन्द्रियस्येन्द्रियस्या
र्थेरागद्वेषौव्यवस्थितौ । तयोर्नवशमागच्छेत्तौह्यस्यपरिपन्थिनौ ॥ ३४ ॥ श्रेयान्स्वध
र्मोविगुणःपरधर्मात्स्वनुष्ठितात् । स्वधर्मेनिधनंश्रेयःपरधर्मोभयावहः ॥ ३५ ॥ अर्जु
न उवाच ॥ अथकेनप्रयुक्तोऽयम्पापंचरतिपूरुषः । अनिच्छन्नपिवार्ष्णेयबलादिवनियो
जितः ॥ ३६ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ कामएषक्रोधएषरजोगुणसमुद्भवः । महाशनो
महापाप्माविद्ध्येनमिहवैरिणम् ॥ ३७ ॥ धूमेनाव्रियतेवह्निर्यथादर्शोमलेनच । यथोल्बे
नावृतोगर्भस्तथातेनेदमावृतम् ॥ ३८ ॥ आवृतंज्ञानमेतेन ज्ञानिनोनित्यवैरिणा । का

Digitized by Google

मरूपेणकौन्तेयदुःपूरेणानलेनच ॥ ३९ ॥ इन्द्रियाणिमनोबुद्धिरस्याधिष्ठानमुच्यते
। एतैर्विमोहयत्येषज्ञानमावृत्यदेहिनम् ॥ ४० ॥ तस्मात्त्वमिन्द्रियाण्यादौनियम्यभर
तर्षभ । पाप्मानम्प्रजहिह्येनंज्ञानविज्ञाननाशनम् ॥ ४१ ॥ इन्द्रियाणिपराण्याहुरि
न्द्रियेभ्यःपरम्मनः । मनसस्तुपराबुद्धिर्योबुद्धेःपरतस्तुसः ॥ ४२ ॥ एवम्बुद्धेःपरम्बुद्धा
संस्तभ्यात्मानमात्मना । जहिशत्रुम्महाबाहोकामरूपन्दुरासदम् ॥ ४३ ॥ इतिश्री
भगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसम्वादेकर्मयोगोनाममृतीयो
ऽध्यायः ॥ ३ ॥ ❁ ॥ ❁ ॥ ❁ ॥ ❁ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ इमम्विवस्वतेयोग

Digitized by Google

म्प्रोक्तवानहमव्ययम् । विवस्वान्मनवेप्राह मनुरिक्ष्वाकवेऽब्रवीत् ॥ १ ॥ एवम्परम्प
राप्राप्तमिमंराजर्षयोविदुः । सकालेनेह महतायोगोनष्टःपरन्तप ॥ २ ॥ सएवायम्म
यातेऽद्ययोगःप्रोक्तःपुरातनः । भक्तोसिमेसखाचेतिरहस्यंह्येतदुत्तमम् ॥ ३ ॥ अर्जुन
उवाच ॥ अपरम्भवतोजन्मपरञ्जन्मविवस्वतः । कथमेतद्विजानीयाम्त्वमादौप्रोक्तवा
निति ॥ ४ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ बहूनिमेव्यतीतानिजन्मानितवचार्जुन । तान्यहम्वे
दसर्वाणिनत्वम्वेत्थपरन्तप ॥ ५ ॥ अजोपिसन्नव्ययात्माभूतानामीश्वरोपिसन् । प्रकृतिंस्वा
मधिष्ठायसम्भवाम्यात्ममायया ॥ ६ ॥ यदायदाहिधर्मस्यग्लानिर्भवतिभारत । अभ्यु

Digitized by Google

स्थानमधर्मसंस्थतदात्मानंसृजाम्यहम् ॥ ७ ॥ परित्राणायसाधूनांविनाशायचदुष्कृता
म् । धर्मसंस्थापनार्थायसंभवामियुगेयुगे ॥ ८ ॥ जन्मकर्मचमेदिव्यमेवंयोवेत्तितत्व
तः । त्यक्त्वादेहंपुनर्जन्मनैतिमामेतिसोऽर्जुन ॥ ९ ॥ वीतरागभयक्रोधामन्मया मामुपा
श्रिताः । बहवोज्ञानतपसापूतामद्भावमागताः ॥ १० ॥ येयथामांप्रपद्यन्तेतांस्तथैवभ
जाम्यहम् । ममवर्त्मानुवर्तन्तेमनुष्याःपार्थसर्वशः ॥ ११ ॥ काङ्क्षन्तःकर्मणांसिद्धिंय
जन्तइहदेवताः । क्षिप्रंहिमानुषेलोकेसिद्धिर्भवतिकर्मजा ॥ १२ ॥ चातुर्वर्ण्यंमयासृ
ष्टंगुणकर्मविभागशः । तस्यकर्तारमपिमांविद्ध्यकर्तारमव्ययम् ॥ १३ ॥ नमा

Digitized by Google

ङ्कर्माणिलिम्पन्तिनमेकर्मफलेस्पृहा । इतिमांयोभिजानातिकर्मभिर्नसबध्यते ॥ १४ ॥
एवंज्ञात्वाकृतङ्कर्मपूर्वैरपिमुमुक्षुभिः । कुरुकर्मैवतस्मात्वम्पूर्वैःपूर्वतरङ्कृतम् ॥ १५ ॥ किं
ङ्कर्मकिमकर्मेतिकवयोप्यत्रमोहिताः । तत्तेकर्मप्रवक्ष्यामियज्ज्ञात्वामोक्ष्यसेऽशुभात् ॥ १६ ॥
कर्मणोह्यपिबोद्धव्यम्बोद्धव्यञ्चविकर्मणः । अकर्मणश्चबोद्धव्यङ्गहनाकर्मणोगतिः ॥ १७ ॥
कर्मण्यकर्मयःपश्येदकर्मणिचकर्मयः । सबुद्धिमान्मनुष्येषुसयुक्तःकृत्स्नकर्मकृत् ॥ १८ ॥
यस्यसर्वेसमारम्भाःकामसङ्कल्पवर्जिताः । ज्ञानाग्निदग्धकर्माणन्तमाहुःपण्डितम्बु
धाः ॥ १९ ॥ त्यक्त्वाकर्मफलासङ्गन्नित्यतृप्तोनिराश्रयः । कर्मण्यभिप्रवृत्तोपिनैवकिञ्चि

Digitized by Google

क्करोतिसः ॥ २० ॥ निराशीर्यतचित्तात्माव्यक्तसर्वपरिग्रहः । शारीरङ्केवलङ्कर्मकुर्वन्ना
प्नोतिकिल्बिषम् ॥ २१ ॥ यदृच्छालाभसन्तुष्टोद्वन्द्वातीतोविमत्सरः । समःसिद्धावसि
द्धौचकृत्वापिननिबध्यते ॥ २२ ॥ गतसङ्गस्यमुक्तस्यज्ञानावस्थितचेतसः । यज्ञायाच
रतःकर्मसमग्रम्प्रविलीयते ॥ २३ ॥ ब्रह्मार्पणम्ब्रह्महविर्ब्रह्माग्नौब्रह्मणाहुतम् । ब्र
ह्मैवतेनगन्तव्यम्ब्रह्मकर्मसमाधिना २४ ॥ दैवमेवापरेयज्ञंयोगिनःपर्युपासते । ब्रह्माग्
नावपरेयज्ञंयज्ञेनैवोपजुह्वति ॥ २५ ॥ श्रोत्रादीनीन्द्रियाण्यन्येसंयमाग्निषुजुह्वति । श
ब्दादीन्विषयानन्येइन्द्रियाग्निषुजुह्वति ॥ २६ ॥ सर्वाणीन्द्रियकर्माणिप्राणकर्माणि

Digitized by Google

चापरे । आत्मसंयमयोगाग्नौजुह्वतिज्ञानदीपिते ॥ २७ ॥ द्रव्ययज्ञास्तपोयज्ञायो
गयज्ञास्तथापरे । स्वाध्यायज्ञानयज्ञाश्चयतयःसंशितव्रताः ॥ २८ ॥ अपानेजुह्वति
प्राणंप्राणेऽपानन्तथापरे । प्राणापानगतीरुध्वाप्राणायामपरायणाः ॥ २९ ॥ अपरे
नियताहाराःप्राणान्प्राणेषुजुह्वति । सर्वेप्येतेयज्ञविदोयज्ञक्षपितकल्मषाः ॥ ३० ॥ य
ज्ञशिष्टामृतभुजोयान्तिब्रह्मसनातनम् । नायंलोकोस्त्ययज्ञस्यकुतोऽन्यःकुरुसत्तम ॥ ३१ ॥
एवम्बहुविधायज्ञावितताब्रह्मणोमुखे । कर्मजान्विद्धितान्सर्वानेवंज्ञात्वाविमोक्ष्यसे
॥ ३२ ॥ श्रेयान्द्रव्यमयाद्यज्ञाज्ज्ञानयज्ञःपरन्तप । सर्वंकर्माखिलम्पार्थज्ञानेपरिसमा

Digitized by Google

प्यते ॥ ३३ ॥ तद्विद्धिप्रणिपातेनपरिप्रश्नेनसेवया । उपदेक्ष्यन्तितेज्ञानंज्ञानिनस्त
त्त्वदर्शिनः ॥ ३४ ॥ यज्ज्ञात्वानपुनर्मोहमेवंयास्यसिपाण्डव । येनभूतान्यशेषेणद्रक्ष्य
स्यात्मन्यथोमयि ॥ ३५ ॥ अपिचेदसिपापेभ्यःसर्वेभ्यःपापकृत्तमः । सर्वंज्ञानप्लवेनैव
वृजिनंसन्तरिष्यसि ॥ ३६ ॥ यथैधांसिसमिद्धोग्निर्भस्मसात्कुरुतेऽर्जुन । ज्ञानाग्निस्स
र्वकर्माणिभस्मसात्कुरुतेतथा ॥ ३७ ॥ नहिज्ञानेनसदृशम्पवित्रमिहविद्यते । तत्स्व
यंयोगसंसिद्धःकालेनात्मनिविन्दति ॥ ३८ ॥ श्रद्धावाँल्लभतेज्ञानन्तत्परस्संयतेन्द्रियः
। ज्ञानंलब्ध्वापरांशान्तिमचिरेणाधिगच्छति ॥ ३९ ॥ अज्ञश्चाश्रद्दधानश्चसंशयात्मा

Digitized by Google

विनश्यति । नायंलोकोऽस्तिनपरोनसुखंसंशयात्मनः ॥ ४० ॥ योगसंन्यस्तकर्माणंज्ञान
संछिन्नसंशयम् । आत्मवन्तंनकर्माणिनिबध्नन्तिधनञ्जय ॥ ४१ ॥ तस्मादज्ञान
सम्भूतंहृत्स्थंज्ञानासिनात्मनः । छित्त्वैनंसंशयंयोगमातिष्ठोत्तिष्ठभारत ॥ ४२ ॥ इति
श्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसम्वादेज्ञानयोगोनामच
तुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ अर्जुनउवाच ॥ संन्यासंकर्मणांकृ
ष्णपुनर्योगञ्चशंससि । यच्छ्रेयएतयोरेकन्तन्मेब्रूहिसुनिश्चितम् ॥ १ ॥ श्रीभगवानु
वाच ॥ संन्यासःकर्मयोगश्चनिश्श्रेयसकरावुभौ । तयोस्तुकर्मसंन्यासात्कर्मयोगोविशि

ष्यते ॥ ६ ॥ ज्ञेयःसनित्यसंन्यासीयोनद्वेष्टिनकांक्षति । निर्द्वन्द्वोहिमहाबाहोसु
खंबन्धात्प्रमुच्यते ॥ ३ ॥ सांख्ययोगौपृथग्बालाःप्रवदन्तिनपण्डिताः । एकमप्या
स्थितःसम्यगुभयोर्विन्दतेफलम् ॥ ४ ॥ यत्सांख्यैःप्राप्यतेस्थानन्तद्योगैरपिगम्यते । ए
कंसांख्यञ्चयोगञ्चयःपश्यतिसपश्यति ॥ ५ ॥ संन्यासस्तुमहाबाहोदुःखमाप्तुमयोगतः ।
योगयुक्तोमुनिर्ब्रह्मनचिरेणाधिगच्छति ॥ ६ ॥ योगयुक्तोविशुद्धात्माविजितात्माजितेन्द्रि
यः । सर्वभूतात्मभूतात्माकुर्वन्नपिनलिप्यते ॥ ७ ॥ नैवकिञ्चित्करोमीतियुक्तोमन्येततत्त्ववि
त् । पश्यञ्शृण्वन्स्पृशञ्जिघ्रन्नश्नन्गच्छन्स्वपन्श्वसन् ॥ ८ ॥ प्रलपन्विसृजन्गृह्णन्नुन्मि

Digitized by Google

षन्निमिषन्नपि। इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेषुवर्त्तन्तइतिधारयन्॥ ९॥ ब्रह्मण्याधायकर्मा
णिसङ्गन्त्यक्त्वाकरोतियः। लिप्यतेनसपापेनपद्मपत्रमिवाम्भसा॥ १०॥ कायेनमनसा
बुद्ध्याकेवलैरिन्द्रियैरपि। योगिनःकर्मकुर्वन्तिसङ्गन्त्यक्त्वात्मशुद्धये॥ ११॥ युक्तः क
र्मफलन्त्यक्त्वाशान्तिमाप्नोतिनैष्ठिकीम्। अयुक्तःकामकारेणफलेसक्तोनिबध्यते॥ १२॥
सर्वकर्माणिमनसासंन्यस्यास्तेसुखम्वशी। नवद्वारेपुरेदेहीनैवकुर्वन्नकारयन्॥ १३॥
नकर्तृत्वन्नकर्माणिलोकस्यसृजतिप्रभुः। नकर्मफलसंयोगंस्वभावस्तुप्रवर्त्तते॥ १४॥
नादत्तेकस्यचित्पापन्नचैवसुकृतम्विभुः। अज्ञानेनावृतंज्ञानन्तेनमुह्यन्तिजन्तवः

Digitized by Google

॥ १५ ॥ ज्ञानेननुतदज्ञानंयेषान्नाशितमात्मनः । तेषामादित्यवज्ज्ञानम्प्रकाशयतितत्परम् ॥ १६ ॥ तद्बुद्धयस्तदात्मानस्तन्निष्ठास्तत्परायणाः । गच्छन्त्यपुनरावृत्तिंज्ञाननिर्धूतकल्मषाः ॥ १७ ॥ विद्याविनयसम्पन्नेब्राह्मणेगविहस्तिनि । शुनिचैवश्वपाकेच पण्डितास्समदर्शिनः ॥ १८ ॥ इहैवतैर्जितस्सर्गोयेषांसाम्येस्थितम्मनः । निर्दोषंहिसमम्ब्रह्मतस्माद्ब्रह्मणिस्थिताः ॥ १९ ॥ नप्रहृष्येत्प्रियम्प्राप्यनोद्विजेत्प्राप्यचाप्रियम् । स्थिरबुद्धिरसम्मूढोब्रह्मविद्ब्रह्मणिस्थितः ॥ २० ॥ बाह्यस्पर्शेष्वसक्तात्माविन्दत्यात्मनियत्सुखम् । सब्रह्मयोगयुक्तात्मासुखमक्षयमश्नुते ॥ २१ ॥ येहिसंस्पर्शजाभो

गाढदुःखोभयएवते । आद्यन्तवन्तःकौन्तेयनतेषुरमतेबुधः ॥ २२ ॥ शक्नोतीहैवयः
सोढुम्प्राक्शरीरविमोक्षणात् । कामक्रोधोद्भवम्वेगंसयुक्तःसासुखीनरः ॥ २३ ॥ यो
ऽन्तःसुखोऽन्तरारामस्तथान्तर्ज्योतिरेवयः । सयोगीब्रह्मनिर्वाणम्ब्रह्मभूतोधिगच्छति
॥ २४ ॥ लभन्तेब्रह्मनिर्वाणमृषयःक्षीणकल्मषाः । छिन्नद्वैधायतात्मानःसर्वभूतहितेः
रताः ॥ २५ ॥ कामक्रोधवियुक्तानांयतिनांयतचेतसाम् । अभितोब्रह्मनिर्वाणंवर्त्तते
विदितात्मनाम् ॥ २६ ॥ स्पर्शान्कृत्वाबहिर्बाह्यांश्चक्षुश्चैवान्तरेभ्रुवोः । प्राणापानौस
मौकृत्वानासाभ्यन्तरचारिणौ ॥ २७ ॥ यतेन्द्रियमनोबुद्धिर्मुनिर्मोक्षपरायणः । विगते

Digitized by Google

च्छाभयक्रोधोयस्सदामुक्तएवसः ॥ २८ ॥ भोक्तारंयज्ञतपसांसर्वलोकमहेश्वरम् । सु
हृदंसर्वभूतानांज्ञात्वामांशान्तिमृच्छति ॥ २९ ॥ इतिश्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्म
विद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसम्वादेकर्मसंन्यासयोगोनामपञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥
॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अनाश्रितःकर्मफलंकार्यंकर्मकरोतियः
। ससंन्यासीचयोगीचननिरग्निर्नचाक्रियः ॥ १ ॥ यंसंन्यासमितिप्राहुर्योगन्तंविद्धिपा
ण्डव । नह्यसंन्यस्तसङ्कल्पोयोगीभवतिकश्चन ॥ २ ॥ आरुरुक्षोर्मुनेर्योगंकर्मकार
णमुच्यते । योगारूढस्यतस्यैवशमःकारणमुच्यते ॥ ३ ॥ यदाहिनेन्द्रियार्थेषुनकर्मस्व

Digitized by Google

तुच्यते । सर्वसङ्कल्पसन्न्यासीयोगारूढस्तदोच्यते ॥ ४ ॥ उद्धरेदात्मनात्मानन्नात्मा
नमवसादयेत् । आत्मैवह्यात्मनोबन्धुरात्मैवरिपुरात्मनः ॥ ५ ॥ बन्धुरात्मात्मनस्तस्ययेना
त्मैवात्मनाजितः । अनात्मनस्तु शत्रुत्वेवर्तेतात्मैवशत्रुवत् ॥ ६ ॥ जितात्मनःप्रशान्त
स्यपरमात्मासमाहितः । शीतोष्णसुखदुःखेतथामानापमानयोः ॥ ७ ॥ ज्ञानविज्ञान
तृप्तात्माकूटस्थोविजितेन्द्रियः । युक्तइत्युच्यतेयोगीसमलोष्टाश्मकाञ्चनः ॥ ८ ॥ सुहृ
न्मित्रार्युदासीनमध्यस्थद्वेष्यबन्धुषु । साधुष्वपिचपापेषुसमबुद्धिर्विशिष्यते ॥ ९ ॥
योगीयुञ्जीतसततमात्मानंरहसिस्थितः । एकाकीयतचित्तात्मानिराशीरपरिग्रहः ॥ १० ॥

Digitized by Google

शुचौदेशेप्रतिष्ठाप्यस्थिरमासनमात्मनः । नात्युच्छ्रितंनातिनीचंचैलाजिनकुशोत्तरम्
॥ ११ ॥ तत्रैकाग्रंमनःकृत्वायतचित्तेन्द्रियक्रियः । उपविश्यासनेयुञ्ज्याद्योगमात्मवि
शुद्धये ॥ १२ ॥ समंकायशिरोग्रीवंधारयन्नचलंस्थिरः । सम्प्रेक्ष्यनासिकाग्रंस्वंदिश्च
ानवलोकयन् ॥ १३ ॥ प्रशान्तात्माविगतभीर्ब्रह्मचारिव्रतेस्थितः । मनःसंयम्यमच्चि
त्तोयुक्तआसीतमत्परः ॥ १४ ॥ युञ्जन्नेवंसदात्मानंयोगीनियतमानसः । शान्तिंनिर्वाण
परमांमत्संस्थामधिगच्छति ॥ १५ ॥ नात्यश्नतस्तुयोगोऽस्तिनचैकान्तमनश्नतः । न
चातिस्वप्नशीलस्यजाग्रतोनैवचार्जुन ॥ १६ ॥ युक्ताहारविहारस्ययुक्तचेष्टस्यकर्मसु ।

Digitized by Google

युक्तस्वप्नावबोधस्ययोगोभवतिदुःखहा ॥ १७ ॥ यदाविनियतंचित्तमात्मन्येवावतिष्ठते
। निस्पृहःसर्वकामेभ्योयुक्तइत्युच्यतेतदा ॥ १८ ॥ यथादीपोनिवातस्थोनेङ्गतेसोपमा
स्मृता । योगिनोयतचित्तस्ययुञ्जतोयोगमात्मनः ॥ १९ ॥ यत्रोपरमतेचित्तंनिरुद्धं
योगसेवया । यत्रचैवात्मनात्मानंपश्यन्नात्मनितुष्यति ॥ २० ॥ सुखमात्यंतिकंयत्तद्बुद्धि
ग्राह्यमतीन्द्रियम् । वेत्तियत्रनचैवायंस्थितश्चलतितत्त्वतः ॥ २१ ॥ यंलब्ध्वाचापरंलाभं
मन्यतेनाधिकंततः । यस्मिन्स्थितोनदुःखेनगुरुणापिविचाल्यते ॥ २२ ॥ तंविद्याद्
दुःखसंयोगवियोगंयोगसंज्ञितम् । सनिश्चयेनयोक्तव्योयोगोनिर्विण्णचेतसा ॥ २३ ॥

Digitized by Google

॥२३॥

संकल्पप्रभवान्कामांस्त्यक्त्वा सर्वानशेषतः । मनसैवेन्द्रियग्रामं विनियम्य समन्ततः ॥२४॥
शनैः शनैरुपरमेद्बुद्ध्या धृतिगृहीतया । आत्मसंस्थं मनः कृत्वा न किंचिदपि चिन्तयेत् ॥२५॥
यतो यतो निश्चरति मनश्चञ्चलमस्थिरम् । ततस्ततो नियम्यैतदात्मन्येव वशं नयेत् ॥२६॥
प्रशान्तमनसं ह्येनं योगिनं सुखमुत्तमं । उपैति शान्तरजसं ब्रह्मभूतमकल्मषम् ॥२७॥
युञ्जन्नेवं सदात्मानं योगी विगतकल्मषः । सुखेन ब्रह्मसंस्पर्शमत्यन्तं सुखमश्नुते ॥२८॥
सर्वभूतस्थमात्मानं सर्वभूतानि चात्मनि । ईक्षते योगयुक्तात्मा सर्वत्र समदर्शनः ॥२९॥ यो मां
पश्यति सर्वत्र सर्वं च मयि पश्यति । तस्याहं न प्रणश्यामि स च मे न प्रणश्यति ॥३०॥ स

Digitized by Google

वैभूतस्थितंयोमांभजत्येकत्वमास्थितः । सर्वथावर्त्तमानोपिसयोगीमयिवर्त्तते ॥ ३१ ॥
आत्मौपम्येनसर्वत्रसमम्पश्यतियोऽर्जुन । सुखंवायदिवादुःखंसयोगीपरमोमतः ॥ ३२ ॥
अर्जुनउवाच ॥ योऽयंयोगस्त्वयाप्रोक्तःसाम्येनमधुसूदन । एतस्याहंनपश्यामिचञ्चल
त्वात्स्थितिंस्थिराम् ॥ ३३ ॥ चञ्चलंहिमनःकृष्णप्रमाथिबलवद्दृढम् । तस्याहंनिग्रहंम
न्येवायोरिवसुदुष्करम् ॥ ३४ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ असंशयम्महाबाहोमनोदुर्नि
ग्रहंचलम् । अभ्यासेनतुकौन्तेयवैराग्येणचगृह्यते ॥ ३५ ॥ असंयतात्मनायोगोदुः
प्रापइतिमेमतिः । वश्यात्मनातुयतताशक्योवाप्तुमुपायतः ॥ ३६ ॥ अर्जुनउवाच ॥

Digitized by Google

अयतिःश्रद्धयोपेतोयोगाच्चलितमानसः । अप्राप्ययोगसंसिद्धिंकांगतिंकृष्णगच्छति
॥ ३७ ॥ कच्चिन्नोभयविभ्रष्टश्छिन्नाभ्रमिवनश्यति । अप्रतिष्ठोमहाबाहोविमूढोब्रह्म
णःपथि ॥ ३८ ॥ एतन्मेसंशयंकृष्णछेत्तुमर्हस्यशेषतः । त्वदन्यःसंशयस्यास्यछेत्ता
नह्युपपद्यते ॥ ३९ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ पार्थनैवेहनामुत्रविनाशस्तस्यविद्यते । न
हिकल्याणकृत्कश्चिद्दुर्गतिंतातगच्छति ॥ ४० ॥ प्राप्यपुण्यकृतांल्लोकानुषित्वाशाश्वतीः
समाः । शुचीनांश्रीमतांगेहेयोगभ्रष्टोऽभिजायते ॥ ४१ ॥ अथवायोगिनामेवकुलेभव
तिधीमताम् । एतद्धिदुर्लभतरंलोकेजन्मयदीदृशं ॥ ४२ ॥ तत्रतंबुद्धिसंयोगंलभते

Digitized by Google

पौर्वदैहिकम् । यतते च ततो भूयः संसिद्धौ कुरुनन्दन ॥ ४३ ॥ पूर्वाभ्यासेनतेनैव ह्रि
यतेह्यवशोऽपि सः । जिज्ञासुरपियोगस्य शब्दब्रह्मातिवर्तते ॥ ४४ ॥ प्रयत्नाद्यतमान
स्तुयोगी संशुद्धकिल्बिषः । अनेकजन्मसंसिद्धस्ततोयातिपरांगतिम् ॥ ४५ ॥ तपस्वि
भ्योऽधिकोयोगी ज्ञानिभ्योऽपिमतोऽधिकः । कर्मिभ्यश्चाधिकोयोगी तस्माद्योगीभवार्जुन
॥ ४६ ॥ योगिनामपिसर्वेषांमद्गतेनान्तरात्मना । श्रद्धावान्भजतेयोमांसमेयुक्ततमोम
तः ॥ ४७ ॥ इतिश्रीभगवतगीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसं
वादेआत्मसंयमयोगोनामषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ श्रीमद्भगवतु

Digitized by Google

वाच ॥ मय्यासक्तमनाःपार्थयोगंयुञ्जन्मदाश्रयः । असंशयंसमग्रंमांयथाज्ञास्यसितच्छृ
णु ॥ १ ॥ ज्ञाननतेहंसविज्ञानमिदंवक्ष्याम्यशेषतः । यज्ज्ञात्वानेहभूयोन्यज्ज्ञातव्यम
वशिष्यते ॥ २ ॥ मनुष्याणांसहस्रेषुकश्चिद्यतितसिद्धये । यततामपिसिद्धानांकश्चि
न्मांवेत्तितत्त्वतः ॥ ३ ॥ भूमिरापोऽनलोवायुःखंमनोबुद्धिरेवच । अहंकारइतीयंमे
भिन्नाप्रकृतिरष्टधा ॥ ४ ॥ अपरेयमितस्त्वन्यांप्रकृतिंविद्धिमेपराम् । जीवभूतांमहा
बाहोययेदंधार्यतेजगत् ॥ ५ ॥ एतद्योनीनिभूतानिसर्वाणीत्युपधारय । अहंक
त्स्नस्यजगतःप्रभवःप्रलयस्तथा ॥ ६ ॥ मत्तःपरतरन्नान्यत्किञ्चिदस्तिधनञ्जय । मयि

Digitized by Google

सर्वमिदम्प्रोतंसूत्रेमणिगणाइव ॥ ७ ॥ रसोऽहमप्सुकौन्तेयप्रभास्मिशशिसूर्ययोः।
प्रणवःसर्ववेदेषुशब्दःखेपौरुषंनृषु ॥ ८ ॥ पुण्योगन्धःपृथिव्यांचतेजश्चास्मिविभावसौ
। जीवनंसर्वभूतेषुतपश्चास्मितपस्विषु ॥ ९ ॥ बीजंमांसर्वभूतानांविद्धिपार्थसनातन
म् । बुद्धिर्बुद्धिमतामस्मितेजस्तेजस्विनामहम् ॥ १० ॥ बलम्बलवतांचाहंकामरग
विवर्जितम् । धर्माविरुद्धोभूतेषुकामोऽस्मिभरतर्षभ ॥ ११ ॥ येचैवसात्त्विकाभावाराज
सास्तामसाश्चये । मत्तएवेतितान्विद्धिनत्वहन्तेषुतेमयि ॥ १२ ॥ त्रिभिर्गुणमयैर्भावैरेभि
सर्वमिदञ्जगत् । मोहितन्नाभिजानातिमामेभ्यःपरमव्ययम् ॥ १३ ॥ दैवीह्येषागुणमयी

Digitized by Google

मममायादुरत्यया। मामेवयेप्रपद्यन्तेमायामेतान्तरन्तिते ॥ १४ ॥ नमान्दुष्कृतिनोमूढाः
प्रपद्यन्तेनराधमाः। माययापहृतज्ञानाआसुरंभावमाश्रिताः ॥ १५ ॥ चतुर्विधाम
जन्तेमांजनाःसुकृतिनोऽर्जुन। आर्त्तोजिज्ञासुरर्थार्थीज्ञानीचभरतर्षभ ॥ १६ ॥ तेषां
ज्ञानीनित्ययुक्तएकभक्तिर्विशिष्यते। प्रियोहिज्ञानिनोऽत्यर्थमहंसचममप्रियः ॥ १७ ॥
उदाराःसर्वएवैतेज्ञानीत्वात्मैवमेमतं। आस्थितःसहियुक्तात्मामामेवानुत्तमांगतिम्
॥ १८ ॥ बहूनांजन्मनामन्तेज्ञानवान्मांप्रपद्यते। वासुदेवःसर्वमितिसमहात्मासुदुर्ल्ल
भः ॥ १९ ॥ कामैस्तैस्तैर्हृतज्ञानाःप्रपद्यन्तेऽन्यदेवताः। तंतंनियममास्थायप्रकृत्यानियताः

Digitized by Google

स्वया ॥ २० ॥ योयोयांयांतनुंभक्तश्श्रद्धयार्चितुमिच्छति । तस्यतस्याचलांश्रद्धान्तामे
वविदधाम्यहम् ॥ २१ ॥ सतयाश्रद्धयायुक्तस्तस्याराधनमीहते । लभतेचततःकामान्मयै
वविहितान्हितान् ॥ २२ ॥ अन्तवत्तुफलन्तेषान्तद्भवत्यल्पमेधसाम् । देवान्देवय
जोयान्तिमद्भक्तायान्तिमामपि ॥ २३ ॥ अव्यक्तंव्यक्तिमापन्नंमन्यन्तेमामबुद्धयः । प
रंभावमजानन्तोममाव्ययमनुत्तमम् ॥ २४ ॥ नाहंप्रकाशस्सर्वस्ययोगमायासमावृ
तः । मूढोऽयंनाभिजानातिलोकोमामजमव्ययम् ॥ २५ ॥ वेदाहंसमतीतानिवर्त्तमाना
निचार्जुन । भविष्याणिचभूतानिमान्तुवेदनकश्चन ॥ २६ ॥ इच्छाद्वेषसमुत्थेनद्वन्द्व

Digitized by Google

मोहेनभारत । सर्वभूतानिसंमोहंसर्गेयान्तिपरन्तप ॥ २७ ॥ येषान्त्वन्तर्गतम्पापञ्ज
नानाम्पुण्यकर्मणाम् । तेद्वन्द्वमोहनिर्मुक्ताभजन्तेमांदृढव्रताः ॥ २८ ॥ जरामरणमो
क्षायमामाश्रित्ययतन्तिये । तेब्रह्मतद्विदुःकृत्स्नमध्यात्मङ्कर्मचाखिलम् ॥ २९ ॥ साधि
भूताधिदैवंमांसाधियज्ञञ्चयेविदुः । प्रयाणकालेपिचमान्तेविदुर्युक्तचेतसः ॥ ३० ॥ इ
तिश्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेविज्ञानयोगोना
मसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ❁ ॥ ❁ ॥ ❁ ॥ ❁ ॥ अर्जुनउवाच ॥ किन्तद्ब्रह्मकि
मध्यात्मङ्किङ्कर्मपुरुषोत्तम । अधिभूतञ्चकिम्प्रोक्तमधिदैवङ्किमुच्यते ॥ १ ॥ अधियज्ञः

Digitized by Google

कथङ्कोऽत्रदेहेऽस्मिन्मधुसूदन । प्रयाणकालेचकथंज्ञेयोऽसिनियतात्मभिः ॥ २ ॥ श्री भगवानुवाच ॥ अक्षरम्ब्रह्मपरमंस्वभावोध्यात्ममुच्यते । भूतभावोऽद्भवकरोविसर्गःकर्मसंज्ञितः ॥ ३ ॥ अधिभूतंक्षरोभावःपुरुषश्चाधिदैवतम् । अधियज्ञोऽहमेवात्रदेहेदेहभृतांवर ॥ ४ ॥ अन्तकालेचमामेवस्मरन्मुक्त्वाकलेवरम् । यःप्रयातिसमद्भावंयातिनास्त्यत्रसंशयः ॥ ५ ॥ यंयंवापिस्मरन्भावन्त्यजत्यन्तेकलेवरम् । तन्तमेवैतिकौन्तेयसदातद्भावभावितः ॥ ६ ॥ तस्मात्सर्वेषुकालेषुमामनुस्मरयुध्यच । मय्यर्पितमनोबुद्धिर्मामेवैष्यस्यसंशयः ॥ ७ ॥ अभ्यासयोगयुक्तेनचेतसानान्यगामिना । परमम्पुरुषन्दिव्यंया

Digitized by Google

तिपार्थानुचिन्तयन् ॥ ८ ॥ कविम्पुराणमनुशासितारमणोरणीयांसमनुस्मरेद्यः । स
र्वस्यधातारमचिन्त्यरूपमादित्यवर्णंतमसःपरस्तात् ॥ ९ ॥ प्रयाणकालेमनसाचलेन
भक्त्यायुक्तोयोगबलेनचैव । भ्रुवोर्मध्येप्राणमावेश्यसम्यक्सतम्परम्पुरुषमुपैतिदिव्यम्
॥ १० ॥ यदक्षरम्वेदविदोवदन्तिविशन्तियद्यतयोवीतरागाः । यदिच्छन्तोब्रह्मचर्यं
चरन्तितत्तेपदंसंग्रहेणप्रवक्ष्ये ॥ ११ ॥ सर्वद्वाराणिसंयम्यमनोहृदिनिरुध्यच । मूर्ध्न्याधा
यात्मनःप्राणमास्थितोयोगधारणाम् ॥ १२ ॥ ॐमित्येकाक्षरम्ब्रह्मव्याहरन्मामनुस्मरन्
। यःप्रयातित्यजन्देहंसयातिपरमाङ्गतिम् ॥ १३ ॥ अनन्यचेतास्सततंयोमांस्मरति

नित्यशः । तस्याहं सुलभः पार्थ नित्ययुक्तस्य योगिनः ॥ १४ ॥ मामुपेत्य पुनर्जन्म दुःखालयमशाश्वतम् । नाप्नुवन्ति महात्मानः संसिद्धिं परमां गताः ॥ १५ ॥ आब्रह्मभुवनाल्लोकाः पुनरावर्तिनोऽर्जुन । मामुपेत्य तु कौन्तेय पुनर्जन्म न विद्यते ॥ १६ ॥ सहस्रयुग पर्यन्तमहर्यद्ब्रह्मणो विदुः । रात्रिं युगसहस्रान्तां तेऽहोरात्रविदो जनाः ॥ १७ ॥ अव्यक्ताद्व्यक्तयः सर्वाः प्रभवन्त्यहरागमे । रात्र्यागमे प्रलीयन्ते तत्रैवाव्यक्तसंज्ञके ॥ १८ ॥ भूतग्रामः स एवायं भूत्वा भूत्वा प्रलीयते । रात्र्यागमेवशः पार्थ प्रभवत्यहरागमे ॥ १९ ॥ परस्तस्मात्तु भावोऽन्योऽव्यक्तोऽव्यक्तात्सनातनः । यस्स सर्वेषु भूतेषु नश्यत्सु न विनश्यति ॥ २० ॥

Digitized by Google

अव्यक्तोऽक्षर इत्युक्तस्तमाहुः परमां गतिम् । यं प्राप्य न निवर्तन्ते तद्धाम परमं मम ॥ २१ ॥
पुरुषः स परः पार्थ भक्त्या लभ्यस्त्वनन्यया । यस्यान्तःस्थानि भूतानि येन सर्वमिदं ततम् ॥ २२ ॥
यत्र काले त्वनावृत्तिमावृत्तिं चैव योगिनः । प्रयाता यान्ति तं कालं वक्ष्यामि भरतर्षभ ॥ २३ ॥ अ
ग्निर्ज्योतिरहः शुक्लः षण्मासा उत्तरायणम् । तत्र प्रयाता गच्छन्ति ब्रह्म ब्रह्मविदो जनाः ॥ २४ ॥
धूमो रात्रिस्तथा कृष्णः षण्मासा दक्षिणायनम् । तत्र चान्द्रमसं ज्योतिर्योगी प्राप्य निवर्तते
॥ २५ ॥ शुक्लकृष्णे गती ह्येते जगतः शाश्वते मते । एकया यात्यनावृत्तिमन्यया वर्तते पु
नः ॥ २६ ॥ नैते सृती पार्थ जानन्योगी मुह्यति कश्चन । तस्मात्सर्वेषु कालेषु योगयुक्तो भ

Digitized by Google

वार्जुन ॥ २७ ॥ वेदेषुयज्ञेषुतपःसुचैवदानेषुयत्पुण्यफलम्प्रदिष्टम् । अत्येतितत्सर्वमिदम्विदित्वायोगीपरंस्थानमुपैतिचाद्यम् ॥ २८ ॥ इतिश्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसम्वादेऽक्षरपरब्रह्मयोगोनामअष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ इदन्तुतेगुह्यतमम्प्रवक्ष्याम्यनसूयवे । ज्ञानंविज्ञानसहितंयज्ज्ञात्वामोक्ष्यसेऽशुभात् ॥ १ ॥ राजविद्याराजगुह्यम्पवित्रमिदमुत्तमम् । प्रत्यक्षावगमन्धर्म्यंसुसुखङ्कर्तुमव्ययम् ॥ २ ॥ अश्रद्दधानाःपुरुषाधर्मस्यास्यपरन्तप । अप्राप्यमांनिवर्त्तन्तेमृत्युसंसारवर्त्मनि ॥ ३ ॥ मयाततमिदंसर्वञ्जगदव्यक्तमूर्त्तिना ।

Digitized by Google

मत्स्थानिसर्वभूतानिनचाहन्तेष्ववस्थितः ॥ ४ ॥ नचमत्स्थानिभूतानिपश्यमेयोगमै
श्वरम् । भूतभृन्नचभूतस्थोममात्माभूतभावनः ॥ ५ ॥ यथाकाशस्थितोनित्यंवायुःसर्वत्रगोम
हान् । तथासर्वाणिभूतानिमत्स्थानीत्युपधारय ॥ ६ ॥ सर्वभूतानिकौन्तेयप्रकृतिंया
न्तिमामकीम् । कल्पक्षयेपुनस्तानिकल्पादौविसृजाम्यहम् ॥ ७ ॥ प्रकृतिंस्वामवष्टभ्यवि
सृजामिपुनःपुनः । भूतग्राममिमंकृत्स्नमवशंप्रकृतेर्वशात् ॥ ८ ॥ नचमान्तानिकर्मा
णिनिबध्नन्तिधनञ्जय । उदासीनवदासीनमसक्तन्तेषुकर्मसु ॥ ९ ॥ मयाध्यक्षेण
प्रकृतिःसूयतेसचराचरम् । हेतुनानेनकौन्तेयजगद्विपरिवर्तते ॥ १० ॥ अवजानन्ति

Digitized by Google

मांमूढामानुषीन्तनुमाश्रितम् । परम्भावमजानन्तोममभूतमहेश्वरम् ॥ ११ ॥ मोघा
शामोघकर्माणोमोघज्ञानाविचेतसः । राक्षसीमासुरीञ्चैवप्रकृतिंमोहिनींश्रिताः ॥ १२ ॥
महात्मानस्तुमाम्पार्थदैवीम्प्रकृतिमाश्रिताः । भजन्त्यनन्यमनसोज्ञात्वाभूतादिमव्ययम्
॥ १३ ॥ सततङ्कीर्तयन्तोमांयतन्तश्चदृढव्रताः । नमस्यन्तश्चमाम्भक्त्यानित्ययुक्ताउपासते
॥ १४ ॥ ज्ञानयज्ञेनचाप्यन्येयजन्तोमामुपासते । एकत्वेनपृथक्त्वेनबहुधाविश्वतोमुखम्
॥ १५ ॥ अहंक्रतुरहंयज्ञःस्वधाहमहमौषधम् । मन्त्रोहमहमेवाज्यमहमग्निरहंहुत
तम् ॥ १६ ॥ पितहमस्यजगतोमाताधातापितामहः । वेद्यंपवित्रमोङ्कारऋक्सामय

ङ्गुरेवच ॥ १७ ॥ गतिर्भर्त्ताप्रभुस्साक्षीनिवासश्शरणंसुहृत् । प्रभवःप्रलयःस्थान
न्निधानम्बीजमव्ययम् ॥ १८ ॥ तपाम्यहमहम्वर्षंनिगृह्णाम्युत्सृजामिच । अमृतञ्चै
वमृत्युश्चसदसच्चाहमर्जुन ॥ १९ ॥ त्रैविद्यामांसोमपाःपूतपापायज्ञैरिष्ट्वास्वर्गतिम्प्रा
र्थयन्ते । तेपुण्यमासाद्यसुरेन्द्रलोकमश्नन्तिदिव्यान्दिविदेवभोगान् ॥ २० ॥ तेतम्भु
क्त्वास्वर्गलोकंविशालंक्षीणेपुण्येमर्त्यलोकम्विशन्ति । एवन्त्रयीधर्ममनुप्रपन्नागतागतङ्काम
कामालभन्ते ॥ २१ ॥ अनन्याश्चिन्तयन्तोमांयेजनाःपर्य्युपासते । तेषांनित्याभियुक्तानां
योगक्षेमम्वहाम्यहम् ॥ २२ ॥ येप्यन्यदेवताभक्तायजन्तेश्रद्धयान्विताः । तेपिमामेव

Digitized by Google

कौन्तेययजन्त्यविधिपूर्वकम् ॥ २३ ॥ अहंहिसर्वयज्ञानांभोक्ताचप्रभुरेवच । ननुमा
मभिजानन्तितत्त्वेनातश्च्यवन्तिते ॥ २४ ॥ यान्तिदेवव्रतादेवान्पितॄन्यान्तिपितृव्रताः ।
भूतानियान्तिभूतेज्यायान्तिमद्याजिनोऽपिमाम् ॥ २५ ॥ पत्रम्पुष्पंफलन्तोयंयोमेभ
क्त्याप्रयच्छति । तदहम्भक्त्युपहृतमश्नामिप्रयतात्मनः ॥ २६ ॥ यत्करोषियदश्नासि
यज्जुहोषिददासियत् । यत्तपस्यसिकौन्तेयतत्कुरुष्वमदर्पणम् ॥ २७ ॥ शुभाशुभ
फलैरेवम्मोक्ष्यसेकर्मबन्धनैः । संन्यासयोगयुक्तात्माविमुक्तोमामुपैष्यसि ॥ २८ ॥ समो
ऽहंसर्वभूतेषुनमेद्वेष्योऽस्तिनप्रियः । येभजन्तितुमाम्भक्त्यामयितेतेषुचाप्यहम् ॥ २९ ॥

अपिचेत्सुदुराचारोभजतेमामनन्यभाक् । साधुरेवसमन्तव्यःसम्यग्व्यवसितोहिसः ॥ ३० ॥
॥३२॥ क्षिप्रम्भवतिधर्मात्माशश्वच्छान्तिंनिगच्छति । कौन्तेयप्रतिजानीहिनमेभक्तःप्रणश्यति
॥ ३१ ॥ मांहिपार्थव्यपाश्रित्ययेपिस्युःपापयोनयः । स्त्रियोवैश्यास्तथाशूद्रास्तेपियान्ति
परांगतिम् ॥ ३२ ॥ किम्पुनर्ब्राह्मणाःपुण्याभक्तराजर्षयस्तथा । अनित्यमसुखंलोक
मिमम्प्राप्यभजस्वमाम् ॥ ३३ ॥ मन्मनाभवमद्भक्तोमद्याजीमांनमस्कुरु । मामेवैष्यसि
युक्त्वैवमात्मानंमत्परायणः ॥ ३४ ॥ इतिश्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशा
स्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसम्वादेराजविद्याराजगुह्ययोगोनामनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥

Digitized by Google

॥ ० ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ भूयएव महाबाहोशृणुमेपरमंवचः । यत्तेऽहंप्रीयमाणा
वक्ष्यामिहितकाम्यया ॥ १ ॥ नमेविदुःसुरगणाःप्रभवंनमहर्षयः । अहमादिर्हि
देवानांमहर्षीणांचसर्वशः ॥ २ ॥ योमामजमनादिंचवेत्तिलोकमहेश्वरम् । अ
समूढःसमर्त्येषुसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ३ ॥ बुद्धिर्ज्ञानमसम्मोहःक्षमासत्यन्दमःशमः ।
सुखन्दुःखम्भवोभावोभयञ्चाभयमेवच ॥ ४ ॥ अहिंसासमतातुष्टिस्तपोदानंयशोऽय
शः । भवन्तिभावाभूतानांमत्तएवपृथग्विधाः ॥ ५ ॥ महर्षयःसप्तपूर्वेचत्वारोमनवस्त
था । मद्भावामानसाजातायेषांलोकइमाःप्रजाः ॥ ६ ॥ एतांविभूतिंयोगञ्चम
मयो

Digitized by Google

वेत्तितत्त्वतः । सोविकम्पेनयोगेनयुज्यतेनात्रसंशयः ॥ ७ ॥ अहंसर्वस्यप्रभवोमत्तःस
र्वम्प्रवर्त्तते । इतिमत्वाभजन्तेमाम्बुधाभावसमन्विताः ॥ ८ ॥ मच्चित्तामद्गतप्राणाबोधय
न्तःपरस्परम् । कथयन्तश्चमान्नित्यन्तुष्यन्तिचरमन्तिच ॥ ९ ॥ तेषांसततयुक्तानां
भजतान्प्रीतिपूर्वकम् । ददामिबुद्धियोगन्तंयेनमामुपयान्तिते ॥ १० ॥ तेषामेवानु
कम्पार्थमहमज्ञानजन्तमः । नाशयाम्यात्मभावस्थोज्ञानदीपेनभास्वता ॥ ११ ॥ अर्जु
नउवाच ॥ परम्ब्रह्मपरन्धामपवित्रम्परमम्भवान् । पुरुषंशाश्वतन्दिव्यमादिदेवमज
म्विभुम् ॥ १२ ॥ आहुस्त्वामृषयस्सर्वेदेवर्षिर्नारदस्तथा । असितोदेवलोव्यासस्त्व

Digitized by Google

यच्चैवब्रवीषिमे ॥ १३ ॥ सर्वमेतदृतम्मन्येयन्मामवदसिकेशव । नहितेभगवन्व्यक्तिम्
विदुर्देवानदानवाः ॥ १४ ॥ स्वयमेवात्मनात्मानम्वेत्थत्वम्पुरुषोत्तम । भूतभावनभूतेश
देवदेवजगत्पते ॥ १५ ॥ वक्तुमर्हस्यशेषेणदिव्याह्यात्मविभूतयः । याभिर्विभूतिभि
र्लोकानिमांस्त्वंव्याप्यतिष्ठसि ॥ १६ ॥ कथम्विद्यामहंयोगिंस्त्वांसदापरिचिन्तयन् ।
केषुकेषुचभावेषुचिन्त्योऽसिभगवन्मया ॥ १७ ॥ विस्तरेणात्मनोयोगम्विभूतिञ्चजनार्द
न । भूयःकथयतृप्तिर्हिशृण्वतोनास्तिमेऽमृतम् ॥ १८ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ हन्ततेक
थयिष्यामिदिव्याह्यात्मविभूतयः । प्राधान्यतःकुरुश्रेष्ठनास्त्यन्तोविस्तरस्यमे ॥ १९ ॥

Digitized by Google

अहमात्मा गुडाकेश सर्वभूताशयस्थितः । अहमादिश्च मध्यं च भूतानामन्त एव च ॥ २० ॥
आदित्यानामहं विष्णुर्ज्योतिषां रविरंशुमान् । मरीचिर्मरुतामस्मि नक्षत्राणामहं शशी
॥ २१ ॥ वेदानां सामवेदोऽस्मि देवानामस्मि वासवः । इन्द्रियाणां मनश्चास्मि भूतानामस्मि
चेतना ॥ २२ ॥ रुद्राणां शङ्करश्चास्मि वित्तेशो यक्षरक्षसाम् । वसूनां पावकश्चास्मि
मेरुः शिखरिणामहम् ॥ २३ ॥ पुरोधसां च मुख्यं मामविद्धि पार्थ बृहस्पतिम् । सेना
नीनामहं स्कन्दः सरसामस्मि सागरः ॥ २४ ॥ महर्षीणां भृगुरहं गिरामस्येकमक्षरम् ।
यज्ञानां जपयज्ञोऽस्मि स्थावराणां हिमालयः ॥ २५ ॥ अश्वत्थः सर्ववृक्षाणां देवर्षीणां च

नारदः । गन्धर्वाणाञ्चित्ररथः सिद्धानाङ्कपिलोमुनिः ॥ २६ ॥ उच्चैश्रवसमश्वानां
विद्धिमाममृतोद्भवम् । ऐरावतङ्गजेन्द्राणान्नराणाञ्चनराधिपम् ॥ २७ ॥ आयुधानाम
हमुग्रन्धेनूनामस्मिकामधुक् । प्रजनश्चास्मिकन्दर्पस्सर्पाणामस्मिवासुकिः ॥ २८ ॥
अनन्तश्चास्मिनागानामस्मिवरुणोयादसामहम् । पितॄणामर्यमाचास्मियमस्संयमतामह
म् ॥ २९ ॥ प्रह्लादश्चास्मिदितिजानाङ्कालःकलयतामहम् । मृगाणाञ्चमृगेन्द्रोहम्वैनते
यञ्चपक्षिणाम् ॥ ३० ॥ पवनःपवतामस्मिरामश्शस्त्रभृतामहम् । झषाणामस्मिमकरश्चा
स्मिस्रोतसामस्मिजाह्नवी ॥ ३१ ॥ सर्गाणामादिरन्तश्चमध्यञ्चैवाहमर्जुन । अध्यात्म

Digitized by Google

विद्याविद्यानामात्मप्रवक्तृनामहम् ॥ ३२ ॥ अक्षराणामकारोऽस्मि द्वन्द्वसामासिकस्य च
। अहमेवाक्षयः कालो धाताहं विश्वतोमुखः ॥ ३३ ॥ मृत्युः सर्वहरश्चाहमुद्भवश्च भविष्य
ताम् । कीर्तिः श्रीर्वाक्च नारीणां स्मृतिर्मेधा धृतिः क्षमा ॥ ३४ ॥ बृहत्साम तथा साम्नां गायत्री छ
न्दसामहम् । मासानां मार्गशीर्षोऽहमृतूनां कुसुमाकरः ॥ ३५ ॥ द्यूतं छलयतामस्मि तेज
स्तेजस्विनामहम् । जयोऽस्मि व्यवसायोऽस्मि सत्त्वं सत्त्ववतामहम् ॥ ३६ ॥ वृष्णीनां वासु
देवोऽस्मि पाण्डवानां धनञ्जयः । मुनीनामप्यहं व्यासः कवीनामुशना कविः ॥ ३७ ॥ दण्डो
दमयतामस्मि नीतिरस्मि जिगीषताम् । मौनं चैवास्मि गुह्यानां ज्ञानं ज्ञानवतामहम् ॥ ३८ ॥

Digitized by Google

यच्चापिसर्वभूतानांबीजन्तदहमर्जुन । नतदस्तिविनायत्स्यान्मयाभूतञ्चराचरम् ॥ ३९ ॥
नान्तोऽस्तिममदिव्यानांविभूतीनांपरन्तप । एषतूद्देशतःप्रोक्तोविभूतेर्विस्तरोमया
॥ ४० ॥ यद्यद्विभूतिमत्सत्त्वंश्रीमदूर्जितमेववा । तत्तदेवावगच्छत्वंममतेजोंऽशसम्भवम्
॥ ४१ ॥ अथवाबहुनैतेवकिंज्ञातेनतवार्जुन । विष्टभ्याहमिदंकृत्स्नमेकांशेनस्थितोज
गत् ॥ ४२ ॥ इतिश्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनस
म्वादेविभूतियोगोनामदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ अर्जुनउवा
च ॥ मदनुग्रहायपरमंगुह्यमध्यात्मसंज्ञितम् । यत्त्वयोक्तंवचस्तेनमोहोऽयंविगतोम

म ॥ १ ॥ भवाप्ययौहिभूतानांश्रुतौविस्तरशोमया । त्वत्तःकमलपत्राक्षमाहात्म्यमपिचाव्यय
म ॥ २ ॥ एवमेतद्यथात्थत्वमात्मानंपरमेश्वर । द्रष्टुमिच्छामितेरूपमैश्वरंपुरुषोत्त
म ॥ ३ ॥ मन्यसेयदितच्छक्यंमयाद्रष्टुमितिप्रभो । योगेश्वरततोमेत्वंदर्शयात्मानमव्यय
म ॥ ४ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ पश्यमेपार्थरूपाणिशतशोऽथसहस्रशः । नानाविधानि
दिव्यानिनानावर्णाकृतीनिच ॥ ५ ॥ पश्यादित्यान्वसून्रुद्रानश्विनौमरुतस्तथा । बहू
न्यदृष्टपूर्वाणिपश्याश्चर्याणिभारत ॥ ६ ॥ इहैकस्थंजगत्कृत्स्नंपश्याद्यसचराच
रम् । ममदेहेगुडाकेशयच्चान्यद्द्रष्टुमिच्छसि ॥ ७ ॥ नतुमांशक्यसेद्रष्टुमनेनैवस्व

Digitized by Google

क्षुषा । दिव्यन्ददामितेचक्षुःपश्यमेयोगमैश्वरम् ॥ ८ ॥ संजयउवाच ॥ एवमुक्त्वा ततोराजन्महायोगेश्वरेहरिः । दर्शयामासपार्थायपरमंरूपमैश्वरम् ॥ ९ ॥ अनेक वक्त्रनयनमनेकाद्भुतदर्शनम् । अनेकदिव्याभरणंदिव्यानेकोद्यतायुधम् ॥ १० ॥ दिव्यमाल्याम्बरधरंदिव्यगन्धानुलेपनम् । सर्वाश्चर्यमयंदेवमनन्तंविश्वतोमुखम् ॥ ११ ॥ दिविसूर्यसहस्रस्यभवेद्युगपदुत्थिता । यदिभासदृशीसास्याद्भासस्तस्यमहात्म नः ॥ १२ ॥ तत्रैकस्थंजगत्कृत्स्नम्प्रविभक्तमनेकधा । अपश्यद्देवदेवस्यशरीरेपाण्ड वस्तदा ॥ १३ ॥ ततःसविस्मयाविष्टोहृष्टरोमाधनञ्जयः । प्रणम्यशिरसादेवंकृताञ्ज

किरीभाषत ॥ १४ ॥ अर्जुनउवाच ॥ पश्यामिदेवांस्तवदेवदेहेसर्वांस्तथाभूतविशेषसङ्घान । ब्रह्माणमीशंकमलासनस्थमृषींश्चसर्वानुरगांश्चदिव्यान् ॥ १५ ॥ अनेकबाहूदरवक्त्रनेत्रम्पश्यामित्वांसर्वतोऽनन्तरूपम् । नान्तंनमध्यंनपुनस्तवादिम्पश्यामिविश्वेश्वरविश्वरूपम् ॥ १६ ॥ किरीटिनंगदिनंचक्रिणंचतेजोराशिंसर्वतोदीप्तिमन्तम् । पश्यामित्वान्दुर्निरीक्ष्यंसमन्ताद्दीप्तानलार्कद्युतिमप्रमेयम् ॥ १७ ॥ त्वमक्षरम्परमम्वेदितव्यन्त्वमस्यविश्वस्यपरन्निधानम् । त्वमव्ययःशाश्वतधर्मगोप्तासनातनस्त्वम्पुरुषोमतोमे ॥ १८ ॥ अनादिमध्यान्तमनन्तवीर्यमनन्तबाहुंशशिसूर्य्यनेत्रम् । पश्यामित्वान्दीप्तहु

Digitized by Google

नाशवक्त्रंस्वतेजसाविश्वमिदन्तपन्तम् ॥ १९ ॥ द्यावापृथिव्योरिदमन्तरंहिव्याप्तन्त्वयैकेन
दिशश्चसर्वाः । दृष्ट्वाद्भुतंरूपमुग्रन्तवेदंलोकत्रयम्प्रव्यथितम्महात्मन् ॥ २० ॥ अमीहित्वां
सुरसङ्घाविशन्तिकेचिद्भीताःप्राञ्जलयोगृणन्ति । स्वस्तीत्युक्त्वामहर्षिसिद्धसङ्घाःस्तुवन्ति
त्वांस्तुतिभिःपुष्कलाभिः ॥ २१ ॥ रुद्रादित्यावसवोयेचसाध्याविश्वेऽश्विनौमरुतश्चोष्मपाश्च
। गन्धर्वयक्षासुरसिद्धसङ्घावीक्षन्तेत्वाम्विस्मिताश्चैवसर्वे ॥ २२ ॥ रूपम्महत्तेबहुवक्त्रनेत्रं
चम्महाबाहोबहुबाहूरुपादम् । बहूदरम्बहुदंष्ट्राकरालंदृष्ट्वालोकाःप्रव्यथितास्तथाहम्
॥ २३ ॥ नभस्पृशन्दीप्तमनेकवर्णंव्यात्माननन्दीप्तविशालनेत्रम् । दृष्ट्वाहित्वाम्प्रव्यथितान्तर

न्माधृतिन्नबिन्दामिश्रमञ्चविष्ठो ॥ २४ ॥ दंष्ट्राकरालानिचतेमुखानिदृष्ट्वैवकालानलसन्नि
भानि । दिशोनजानेनलभेचशर्मप्रसीददेवेशजगन्निवास ॥ २५ ॥ अमीचत्वांधृतराष्ट्र
स्यपुत्रासर्वे सहैवावनिपालसङ्घैः । भीष्मोद्रोणःसूतपुत्रस्तथासौसहास्मदीयैरपियोधमु
ख्यैः ॥ २६ ॥ वक्त्राणितेत्वरमाणाविशन्तिदंष्ट्राकरालानिभयानकानि । केचिद्विल
ग्नादशनान्तरेषुसंदृश्यन्तेचूर्णितैरुत्तमाङ्गैः ॥ २७ ॥ यथानदीनाम्बहवोऽम्बुवेगास्समुद्रमे
वाभिमुखाद्रवन्ति । तथातवामीनरलोकवीराविशन्तिवक्त्राण्यभिविज्वलन्ति ॥ २८ ॥
यथाप्रदीप्तंज्वलनम्पतङ्गाविशन्तिनाशायसमृद्धवेगाः । तथैवनाशायविशन्तिलोकास्त

Digitized by Google

वापिवक्त्राणिसमृद्धवेगाः ॥ २९ ॥ लेलिह्यसेग्रसमानस्समन्ताल्लोकान्समग्रान्वदनैर्ज्वलद्भिः । तेजोभिरापूर्यजगत्समग्रम्भासस्तवोग्राःप्रतपन्तिविष्णो ॥ ३० ॥ आख्याहिमे कोभवानुग्ररूपोनमोऽस्तुतेदेववरप्रसीद । विज्ञातुमिच्छामिभवन्तमाद्यन्नहिप्रजानामि तवप्रवृत्तिम् ॥ ३१ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ कालोऽस्मिलोकक्षयकृत्प्रवृद्धोलोकान्समाहर्तुमिहप्रवृत्तः । ऋतेपित्वांनभविष्यन्तिसर्वेयेऽवस्थिताःप्रत्यनीकेषुयोधाः ॥ ३२ ॥ तस्मात्त्वमुत्तिष्ठयशोलभस्वजित्वाशत्रून्भुंक्ष्वराज्यंसमृद्धम् । मयैवैतेनिहताःपूर्वमेवनिमित्तमात्रम्भवसव्यसाचिन् ॥ ३३ ॥ द्रोणञ्चभीष्मञ्चजयद्रथञ्चकर्णन्तथान्यानपियोधवीरान्

Digitized by Google

। मयाहतांस्त्वंजहिमाव्यथिष्ठायुध्यस्वजेतासिरणेसपत्नान् ॥ ३४ ॥ सञ्जयउवाच ॥
एतच्छ्रुत्वावचनंकेशवस्यकृतांजलिर्वेपमानःकिरीटी । नमस्कृत्वाभूयएवाहकृष्णंसगद्गदं
दभीतभीतःप्रणम्य ॥ ३५ ॥ अर्जुनउवाच ॥ स्थानेहृषीकेशतवप्रकीर्त्याजगत्प्रहृष्यत्य
नुरज्यतेच । रक्षांसिभीतानिदिशोद्रवन्तिसर्वेनमस्यन्तिचसिद्धसङ्घाः ॥ ३६ ॥ क
स्माच्चतेननमेरन्महात्मन्गरीयसेब्रह्मणोप्यादिकर्त्रे । अनन्तदेवेशजगन्निवासत्वमक्षरंस
दसत्तत्परंयत् ॥ ३७ ॥ त्वमादिदेवःपुरुषःपुराणस्त्वमस्यविश्वस्यपरंनिधानम् । वे
त्तासिवेद्यञ्चपरञ्चधामत्वयाततंविश्वमनन्तरूप ॥ ३८ ॥ वायुर्यमोऽग्निर्वरुणश्शशाङ्कः

प्रजापतिस्त्वम्प्रपितामहश्च । नमोनमस्तेऽस्तुसहस्रकृत्वःपुनश्चभूयोपिनमोनमस्ते ॥ ३९ ॥
नमःपुरस्तादथपृष्ठतस्तेनमोऽस्तुतेसर्वतएवसर्व । अनन्तवीर्यामितविक्रमस्त्वंसर्वंस
माप्नोषिततोऽसिसर्वः ॥ ४० ॥ सखेतिमत्वाप्रसभंयदुक्तंहेकृष्णहेयादवहेसखेति ।
अजानतामहिमानन्तवेदम्मयाप्रमादात्प्रणयेनवापि ॥ ४१ ॥ यच्चावहासार्थमसत्कृतोऽ
सिविहारशय्यासनभोजनेषु । एकोऽथवाप्यच्युततत्समक्षन्तत्क्षामयेत्वामहमप्रमेयम्
॥ ४२ ॥ पितासिलोकस्यचराचरस्यत्वमस्यपूज्यश्चगुरुर्गरीयान् । नत्वत्समोस्त्यभ्यधिकःकु
तोऽन्योलोकत्रयेप्यप्रतिमप्रभाव ॥ ४३ ॥ तस्मात्प्रणम्यप्रणिधायकायम्प्रसादयेत्वामहमी

Digitized by Google

शमीड्यम् । पितेवपुत्रस्यसखेवसख्युःप्रियःप्रियायार्हसिदेवसोढुम् ॥ ४४ ॥ अदृष्ट
पूर्वंहृषितोऽस्मिदृष्ट्वाभयेनचप्रव्यथितंमनोमे । तदेवमेदर्शयदेवरूपम्प्रसीददेवेशजग
न्निवास ॥ ४५ ॥ किरीटिनंगदिनंचक्रहस्तमिच्छामित्वान्द्रष्टुमहंतथैव । तेनैवरूपे
णचतुर्भुजेनसहस्रबाहोभवविश्वमूर्ते ॥ ४६ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ मयाप्रसन्नेनतवा
र्जुनेदंरूपम्परंदर्शितमात्मयोगात् । तेजोमयंविश्वमनन्तमाद्यंयन्मेत्वदन्येननदृष्टपू
र्वम् ॥ ४७ ॥ नवेदयज्ञाध्ययनैर्नदानैर्नचक्रियाभिर्नतपोभिरुग्रैः । एवंरूपःशक्यअहं
नृलोकेद्रष्टुन्त्वदन्येनकुरुप्रवीर ॥ ४८ ॥ मातेव्यथामाचविमूढभावोदृष्ट्वारूपंघोरमी

Digitized by Google

दृष्ट्वमेदम् । व्यपेतभीःप्रीतमनाःपुनस्त्वन्तदेवमेरूपमिदम्प्रपश्य ॥ ४८ ॥ सञ्जउवाच ॥ इत्यर्जुनम्वासुदेवस्तथोक्त्वास्वकंरूपन्दर्शयामासभूयः । आश्वासयामासचभीतमेनम्भूत्वापुनस्सौम्यवपुर्महात्मा ॥ ४९ ॥ अर्जुनउवाच ॥ दृष्ट्वेदम्मानुषंरूपन्तवसौम्यञ्जनार्दन । इदानीमस्मिसम्वृत्तःसचेताःप्रकृतिङ्गतः ॥ ५० ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ सुदुर्दर्शमिदंरूपंदृष्टवानसियन्मम । देवाअप्यस्यरूपस्यनित्यन्दर्शनकाङ्क्षिणः ॥ ५१ ॥ नाहम्वेदैर्नतपसानदानेननचेज्यया । शक्यएवम्विधोद्रष्टुंदृष्टवानसिमांयथा ॥ ५२ ॥ भक्त्यात्वनन्ययाशक्यअहमेवम्विधोऽर्जुन । ज्ञातुन्द्रष्टुञ्चतत्त्वेनप्रवेष्टुञ्चपरन्तप ॥ ५३ ॥

Digitized by Google

मत्कर्मकृन्मत्परमोमद्भक्तस्सङ्गवर्जितः । निर्वैरःसर्वभूतेषुयःसमामेतिपाण्डव ॥ ५४ ॥
इतिश्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसम्वादेविश्वरूपद
र्शनोनामैकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ अर्जुनउवाच ॥ एवं
सततयुक्तायेभक्तास्त्वाम्पर्युपासते । येचाप्यक्षरमव्यक्तंतेषांकेयोगवित्तमाः ॥ १ ॥ श्रीभ
गवानुवाच ॥ मय्यावेश्यमनोयेमांनित्ययुक्तोपासते । श्रद्धयापरयोपेतास्तेमेयुक्ततमा
मताः ॥ २ ॥ येत्वक्षरमनिर्देश्यमव्यक्तम्पर्युपासते । सर्वत्रगमचिन्त्यञ्चकूटस्थमचलंध्रु
वम् ॥ ३ ॥ सन्नियम्येन्द्रियग्रामंसर्वत्रसमबुद्धयः । तेप्राप्नुवन्तिमामेवसर्वभूतहितेर

Digitized by Google

नाः ॥ ४ ॥ क्लेशोऽधिकतरस्तेषामव्यक्तासक्तचेतसाम् । अव्यक्ता हि गतिर्दुःखं देहवद्भिरवाप्यते ॥ ५ ॥ ये तु सर्वाणि कर्माणि मयि संन्यस्य मत्पराः । अनन्येनैव योगेन मां ध्यायन्त उपासते ॥ ६ ॥ तेषामहं समुद्धर्ता मृत्युसंसारसागरात् । भवामि नचिरात्पार्थ मय्यावेशितचेतसाम् ॥ ७ ॥ मय्येव मन आधत्स्व मयि बुद्धिं निवेशय । निवसिष्यसि मय्येव अत ऊर्ध्वं न संशयः ॥ ८ ॥ अथ चित्तं समाधातुं न शक्नोषि मयि स्थिरम् । अभ्यासयोगेन ततो मामिच्छाप्तुं धनञ्जय ॥ ९ ॥ अभ्यासेऽप्यसमर्थोऽसि मत्कर्मपरमो भव । मदर्थमपि कर्माणि कुर्वन्सिद्धिमवाप्स्यसि ॥ १० ॥ अथैतदप्यशक्तोऽसि कर्तुं मद्योगमाश्रितः । सर्वकर्मफल

Digitized by Google

त्यागस्यन्ततःकुरुयतात्मवान् ॥ ११ ॥ श्रेयोहिज्ञानमभ्यासाज्ज्ञानाद्ध्यानंविशिष्यते । ध्या
नात्कर्मफलत्यागस्त्यागाच्छान्तिरनन्तरम् ॥ १२ ॥ अद्वेष्टासर्वभूतानांमैत्रःकरुण एव
च । निर्ममोनिरहङ्कारःसमदुःखसुखःक्षमी ॥ १३ ॥ सन्तुष्टःसततंयोगीयतात्मादृढ
निश्चयः । मय्यर्पितमनोबुद्धिर्योमद्भक्तःसमेप्रियः ॥ १४ ॥ यस्मान्नोद्विजतेलोकोलो
कान्नोद्विजतेचयः । हर्षामर्षभयोद्वेगैर्मुक्तोयःसचमेप्रियः ॥ १५ ॥ अनपेक्षःशुचिर्दक्ष
उदासीनोगतव्यथः । सर्वारम्भपरित्यागीयोमद्भक्तःसमेप्रियः ॥ १६ ॥ योनहृष्यतिन
द्वेष्टिनशोचतिनकांक्षति । शुभाशुभपरित्यागीभक्तिमान्यःसमेप्रियः ॥ १७ ॥ शमःश

Digitized by Google

तौल्यनिन्दात्मसंतुष्टो येनकेनचित् । अनिकेतः स्थिरमतिर्भक्तिमान्मेप्रियोनरः
॥ १९ ॥ येतुधर्म्यामृतमिदंयथोक्तम्पर्युपासते । श्रद्दधानामत्परमाभक्तास्तेऽतीवमेप्रियाः
॥ २० ॥ इतिश्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसम्वादेभ
क्तियोगोनामद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ❁ ॥ ❁ ॥ ❁ ॥ ❁ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
इदंशरीरङ्कौन्तेयक्षेत्रमित्यभिधीयते । एनद्योवेत्तितम्प्राहुःक्षेत्रज्ञमितितद्विदः ॥ १ ॥
क्षेत्रज्ञञ्चापिमांविद्धिसर्वक्षेत्रेषुभारत । क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोर्ज्ञानंयत्तज्ज्ञानम्मतम्मम ॥ २ ॥

Digitized by Google

क्षेत्रं यच्च यादृक्च यद्विकारि यतश्च यत् । स च योयत्प्रभावश्च तत्समासेन मे शृणु ॥ ३ ॥ ऋषि
भिर्बहुधा गीतं छन्दोभिर्विविधैः पृथक् । ब्रह्मसूत्रपदैश्चैव हेतुमद्भिर्विनिश्चितैः
॥ ४ ॥ महाभूतान्यहङ्कारो बुद्धिरव्यक्तमेव च । इन्द्रियाणि दशैकं च पञ्च चेन्द्रियगोचराः
॥ ५ ॥ इच्छा द्वेषः सुखं दुःखं सङ्घातश्चेतना धृतिः । एतत्क्षेत्रं समासेन सविकारमुदाहृत
म् ॥ ६ ॥ अमानित्वमदम्भित्वमहिंसा क्षान्तिरार्जवम् । आचार्योपासनं शौचं स्थैर्यमा
त्मविनिग्रहः ॥ ७ ॥ इन्द्रियार्थेषु वैराग्यमनहङ्कार एव च । जन्ममृत्युजराव्याधिदुःख
दोषानुदर्शनम् ॥ ८ ॥ असक्तिरनभिष्वङ्गः पुत्रदारगृहादिषु । नित्यं च समचित्तत्वमि

Digitized by Google

ष्टानिष्टोपपत्तिषु ॥ ९ ॥ मयिचानन्ययोगेनभक्तिरव्यभिचारिणी । विविक्तदेशसेवित्वमर
तिर्जनसंसदि ॥ १० ॥ अध्यात्मज्ञाननित्यत्वन्तत्त्वज्ञानार्थदर्शनम् । एतज्ज्ञानमितिप्रो
क्तमज्ञानंयदतोऽन्यथा ॥ ११ ॥ ज्ञेयंयत्तत्प्रवक्ष्यामियज्ज्ञात्वामृतमश्नुते । अनादिमत्पर
म्ब्रह्मनसत्तन्नासदुच्यते ॥ १२ ॥ सर्वतःपाणिपादन्तत्सर्वतोऽक्षिशिरोमुखम् । सर्वतः
श्रुतिमल्लोकेसर्वमावृत्यतिष्ठति ॥ १३ ॥ सर्वेन्द्रियगुणाभासंसर्वेन्द्रियविवर्जितम् । अ
सक्तंसर्वभृच्चैवनिर्गुणंगुणभोक्तृच ॥ १४ ॥ बहिरन्तश्चभूतानामचरञ्चरमेवच । सूक्ष्म
त्वात्तदविज्ञेयंदूरस्थञ्चान्तिकेचतत् ॥ १५ ॥ अविभक्तञ्चभूतेषुविभक्तमिवचस्थितम् ।

Digitized by Google

भूतभर्तृ चतज्ज्ञेयं ग्रसिष्णुप्रभविष्णुच ॥ १६ ॥ ज्योतिषामपितज्ज्योतिस्तमसःपरमुच्यते
। ज्ञानंज्ञेयंज्ञानगम्यंहृदिसर्वस्यधिष्ठितम् ॥ १७ ॥ इतिक्षेत्रतथाज्ञानंज्ञेयंचोक्तंसमा
सतः । मद्भक्तएतद्विज्ञायमद्भावायोपपद्यते ॥ १८ ॥ प्रकृतिम्पुरुषञ्चैवविध्यनादीउ
भावपि । विकारांश्चगुणांश्चैवविद्धिप्रकृतिसम्भवान् ॥ १९ ॥ कार्यकारणकर्तृत्वेहेतुः प्र
कृतिरुच्यते । पुरुषःसुखदुःखानाम्भोक्तृत्वेहेतुरुच्यते ॥ २० ॥ पुरुषःप्रकृतिस्थोहिभु
ङ्क्तेप्रकृतिजान्गुणान् । कारणंगुणसङ्गोऽस्यसदसद्योनिजन्मसु ॥ २१ ॥ उपद्रष्टानुम
न्ताचभर्ताभोक्तामहेश्वरः । परमात्मेतिचाप्युक्तोदेहेऽस्मिन्पुरुषःपरः ॥ २२ ॥ यएवम्वे

क्षिपुरुषम्प्रकृतिञ्चगुणैस्सह । सर्वथावर्त्तमानोऽपिनसभूयोऽभिजायते ॥ २३ ॥ ध्याने
नात्मनिपश्यन्तिकेचिदात्मानमात्मना । अन्येसांख्येनयोगेनकर्मयोगेनचापरे ॥ २४ ॥
अन्येत्वेवमजानन्तःश्रुत्वान्येभ्यऽउपासते । तेऽपिचातितरन्त्येवमृत्युंश्रुतिपरायणाः ॥ २५ ॥
यावत्सञ्जायतेकिञ्चित्सत्वंस्थावरजङ्गमम् । क्षेत्रक्षेत्रज्ञसंयोगात्तद्विद्धिभरतर्षभ ॥ २६ ॥
समंसर्वेषुभूतेषुतिष्ठन्तम्परमेश्वरम् । विनश्यत्स्वविनश्यन्तंयःपश्यतिसपश्यति
॥ २७ ॥ समम्पश्यन्हिसर्वत्रसमवस्थितमीश्वरम् । नहिनस्त्यात्मनात्मानन्ततोया
तिपराङ्गतिम् ॥ २८ ॥ प्रकृत्यैवतुकर्म्माणिक्रियमाणानिसर्वशः । यःपश्यतितथात्मा

समवस्थितं परमेश्वरं पश्यति ॥ २९ ॥ यदा भूतपृथग्भावमेकस्थमनुपश्यति । तत एव च विस्ता
रं ब्रह्म सम्पद्यते तदा ॥ ३० ॥ अनादित्वान्निर्गुणत्वात्परमात्मायमव्ययः । शरीरस्थो
ऽपि कौन्तेय न करोति न लिप्यते ॥ ३१ ॥ यथा सर्वगतं सौक्ष्म्यादाकाशं नोपलिप्यते । स
र्वत्रावस्थितो देहे तथात्मा नोपलिप्यते ॥ ३२ ॥ यथा प्रकाशयत्येकः कृत्स्नं लोकमिमं र
विः । क्षेत्रं क्षेत्री तथा कृत्स्नं प्रकाशयति भारत ॥ ३३ ॥ क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोरेवमन्तरं ज्ञान
चक्षुषा । भूतप्रकृतिमोक्षं च ये विदुर्यान्ति ते परम् ॥ ३४ ॥ इति श्रीभगवद्गीतासूपनि
षत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसम्वादे क्षेत्रक्षेत्रज्ञविभागयोगो नाम त्रयोदशोऽ

Digitized by Google

ध्यायः ॥ १३ ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ परम्भूयःप्रवक्ष्यामिज्ञा
नानांज्ञानमुत्तमम् । यज्ज्ञात्वामुनयस्सर्वेपरांसिद्धिमितोगताः ॥ १ ॥ इदंज्ञानमुपा
श्रित्यममसाधर्म्यमागताः । सर्गेऽपिनोपजायन्तेप्रलयेनव्यथन्तिच ॥ २ ॥ ममयो
निर्महद्ब्रह्मतस्मिन्गर्भन्दधाम्यहम् । सम्भवःसर्वभूतानान्ततोभवतिभारत ॥ ३ ॥ सर्वयोनि
षुकौन्तेयमूर्त्तयःसम्भवन्तियाः । तासांब्रह्ममहद्योनिरहम्बीजप्रदःपिता ॥ ४ ॥ सत्वं
रजस्तमइतिगुणाःप्रकृतिसम्भवाः । निबध्नन्तिमहाबाहोदेहेदेहिनमव्ययम् ॥ ५ ॥
तत्रसत्वंनिर्मलत्वात्प्रकाशकमनामयम् । सुखसङ्गेनबध्नातिज्ञानसङ्गेनचानघ ॥ ६ ॥

Digitized by Google

रजोरागात्मकं विद्धि तृष्णासङ्गसमुद्भवम् । तन्निबध्नाति कौन्तेय कर्मसङ्गेन देहिनम् ॥ ७ ॥
तमस्त्वज्ञानजं विद्धि मोहनं सर्वदेहिनाम् । प्रमादालस्यनिद्राभिस्तन्निबध्नाति भारत ॥ ८ ॥
सत्त्वं सुखे सञ्जयति रजः कर्मणि भारत । ज्ञानमावृत्य तु तमः प्रमादे सञ्जयत्युत ॥ ९ ॥
रजस्तमश्चाभिभूय सत्त्वं भवति भारत । रजः सत्त्वं तमश्चैव तमः सत्त्वं रजस्तथा ॥ १० ॥
सर्वद्वारेषु देहेऽस्मिन्प्रकाश उपजायते । ज्ञानं यदा तदा विद्याद्विवृद्धं सत्त्वमित्युत ॥ ११ ॥
लोभः प्रवृत्तिरारम्भः कर्मणामशमस्पृहा । रजस्येतानि जायन्ते विवृद्धे भरतर्षभ ॥ १२ ॥
अप्रकाशोऽप्रवृत्तिश्च प्रमादो मोह एव च । तमस्येतानि जायन्ते विवृद्धे कुरुनन्दन ॥ १३ ॥

Digitized by Google

यदाप्नोति प्रवृद्धेषु प्रलयं याति देहभृत् । तदोत्तमविदां लोकानमलान्प्रतिपद्यते
॥ १४ ॥ रजसि प्रलयं गत्वा कर्मसङ्गिषु जायते । तथा प्रलीनस्तमसि मूढयोनिषु जायते
॥ १५ ॥ कर्मणः सुकृतस्याहुः सात्त्विकं निर्मलं फलम् । रजसस्तु फलं दुःखमज्ञानं तमसः फलम् ॥ १६ ॥ सत्त्वात्संजायते ज्ञानं रजसो लोभ एव च । प्रमादमोहौ तमसो भवतोऽज्ञानमेव च ॥ १७ ॥ ऊर्ध्वं गच्छन्ति सत्त्वस्था मध्ये तिष्ठन्ति राजसाः । जघन्यगुणवृत्ति स्था अधो गच्छन्ति तामसाः ॥ १८ ॥ नान्यं गुणेभ्यः कर्तारं यदा द्रष्टानुपश्यति । गुणेभ्यश्च परं वेत्ति मद्भावं सोऽधिगच्छति ॥ १९ ॥ गुणानेतानतीत्य त्रीन्देही देहसमुद्भवान् । ज

Digitized by Google

न्ममृत्युजराटुःखैर्विमुक्तोऽमृतमश्नुते ॥ २० ॥ अर्जुन उवाच ॥ कैर्लिङ्गैस्त्रीन्गुणानेतानती
तोभवतिप्रभो । किमाचारःकथञ्चैतांस्त्रीन्गुणानतिवर्त्तते ॥ २१ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
प्रकाशञ्चप्रवृत्तिञ्चमोहमेवचपाण्डव । नद्वेष्टिसम्प्रवृत्तानिननिवृत्तानिकाङ्क्षति ॥ २२ ॥
उदासीनवदासीनोगुणैर्योनविचाल्यते । गुणावर्त्तन्तइत्येवयोवतिष्ठतिनेङ्गते ॥ २३ ॥
समदुःखसुखःस्वस्थःसमलोष्टाश्मकाञ्चनः । तुल्यप्रियाप्रियोधीरस्तुल्यनिन्दात्मसंस्तुतिः
॥ २४ ॥ मानापमानयोस्तुल्यस्तुल्योमित्रारिपक्षयोः । सर्वारम्भपरित्यागीगुणातीतःस
उच्यते ॥ २५ ॥ माञ्चयोव्यभिचारेणभक्तियोगेनसेवते । सगुणान्समतीत्यैतान्ब्रह्मभूयाय

Digitized by Google

कल्प्यते ॥ २६ ॥ ब्रह्मणोहिप्रतिष्ठाहममृतस्याव्ययस्यच । शाश्वतस्यचधर्मस्यसुखस्यै
कान्तिकस्यच ॥ २७ ॥ इतिश्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णा
र्जुनसम्वादेगुणत्रयविभागयोगोनामचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥
श्रीभगवानुवाच ॥ ऊर्ध्वमूलमधःशाखमश्वत्थम्प्राहुरव्ययम् । छन्दांसियस्यपर्णानि य
स्तंवेदसवेदवित् ॥ १ ॥ अधश्चोर्ध्वम्प्रसृतास्तस्यशाखागुणप्रवृद्धाविषयप्रवालाः । अ
धश्चमूलान्यनुसन्ततानिकर्मानुबन्धीनिमनुष्यलोके ॥ २ ॥ नरूपमस्येहतथोपलभ्यतेना
न्तोनचादिर्नचसम्प्रतिष्ठा । अश्वत्थमेनंसुविरूढमूलमसङ्गशस्त्रेणदृढेनछित्त्वा ॥ ३ ॥

Digitized by Google

ततः पदं तत्परिमार्गितव्यं यस्मिन्गता न निवर्तन्ति भूयः । तमेव चाद्यं पुरुषं प्रपद्ये यतः प्र
वृत्तिः प्रसृता पुराणी ॥ ४ ॥ निर्मानमोहा जितसङ्गदोषा अध्यात्मनित्या विनिवृत्तकामाः ।
द्वन्द्वैर्विमुक्ताः सुखदुःखसंज्ञैर्गच्छन्त्यमूढाः पदमव्ययं तत् ॥ ५ ॥ न तद्भासयते सूर्यो न
शशाङ्को न पावकः । यद्गत्वा न निवर्तन्ते तद्धाम परमं मम ॥ ६ ॥ ममैवांशो जीवलोके जी
वभूतः सनातनः । मनःषष्ठानीन्द्रियाणि प्रकृतिस्थानि कर्षति ॥ ७ ॥ शरीरं यदवाप्नोति
यच्चाप्युत्क्रामतीश्वरः । गृहीत्वैतानि संयाति वायुर्गन्धानिवाशयात् ॥ ८ ॥ श्रोत्रं चक्षुः स्प
र्शनं रसनं घ्राणमेव च । अधिष्ठाय मनश्चायं विषयानुपसेवते ॥ ९ ॥ उत्क्रामन्तं स्थि

Digitized by Google

वमापिभुञ्जानम्वागुणान्वितम् । विमूढानानुपश्यन्तिपश्यन्तिज्ञानचक्षुषः ॥ १० ॥ य
तन्तोयोगिनश्चैनम्पश्यन्त्यात्मन्यवस्थितम् । यतन्तोप्यकृतात्मानोनैनम्पश्यन्त्यचेतसः
॥ ११ ॥ यदादित्यगतन्तेजोजगद्भासयतेऽखिलम् । यच्चन्द्रमसियचाग्नौतत्तेजोविद्धि
मामकम् ॥ १२ ॥ गामाविश्यचभूतानिधारयाम्यहमोजसा । पुष्णामिचौषधीस्सर्वास्सो
मोभूत्वारसात्मकः ॥ १३ ॥ अहम्वैश्वानरोभूत्वाप्राणिनान्देहमाश्रितः । प्राणापानसमा
युक्तःपचाम्यन्नञ्चतुर्विधम् ॥ १४ ॥ सर्वस्यचाहंहृदिसन्निविष्टोमत्तःस्मृतिर्ज्ञानमपोह
नञ्च । वेदैश्चसर्वैरहमेववेद्योवेदान्तकृद्वेदविदेवचाहम् ॥ १५ ॥ द्वाविमौपुरुषौ

लोकेक्षरश्चाक्षर एव च। क्षरः सर्वाणिभूतानिकूटस्थोऽक्षरउच्यते ॥ १६ ॥ उत्तमःपु
रुषस्त्वन्यःपरमात्मेत्युदाहृतः। योलोकत्रयमाविश्यबिभर्त्यव्ययईश्वरः ॥ १७ ॥ यस्मा
त्क्षरमतीतोऽहमक्षरादपिचोत्तमः। अतोऽस्मिलोकेवेदेचप्रथितःपुरुषोत्तमः ॥ १८ ॥
योमामेवमसम्मूढोजानातिपुरुषोत्तमम्। ससर्वविद्भजतिमांसर्वभावेनभारत ॥ १९ ॥
इतिगुह्यतमंशास्त्रमिदमुक्तंमयानघ। एतद्बुध्वाबुद्धिमान्स्यात्कृतकृत्यश्चभारत ॥ २० ॥
इतिश्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसम्वादेपुरुषोत्तम
प्राप्तियोगोनामपञ्चदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ श्रीभगवानुवाच ॥

Digitized by Google

श्रीभगवानुवाच ।
अभयं सत्त्वसंशुद्धिर्ज्ञानयोगव्यवस्थितिः । दानन्दमश्चयज्ञश्च स्वाध्यायस्तप आर्जवम् ॥ १ ॥
अहिंसा सत्यमक्रोधस्त्यागश्शान्तिरपैशुनम् । दयाभूतेष्वलोलुत्वम्मार्द्दवं ह्रीरचापलम् ॥ २ ॥ तेजः क्षमा धृतिश्शौचमद्रोहो नातिमानिता । भवन्ति सम्पदन्दैवीमभिजातस्य भारत ॥ ३ ॥ दम्भोदर्पोऽभिमानश्च क्रोधः पारुष्यमेवच । अज्ञानञ्चाभिजातस्य पार्थ सम्पदमासुरीम् ॥ ४ ॥ दैवी सम्पद्विमोक्षाय निबन्धायासुरी मता । मा शुचस्सम्पदन्दैवीमभिजातोऽसि पाण्डव ॥ ५ ॥ द्वौ भूतसर्गौ लोकेऽस्मिन्दैव आसुर एवच । दैवो विस्तरशः प्रोक्त आसुरम्पार्थमे शृणु ॥ ६ ॥ प्रवृत्तिञ्चनिवृत्तिञ्च जना न विदुरासुराः । न शौचन्ना

पिशाचरूपेणसत्यन्तेऽविश्रुते ॥ ७ ॥ असत्यमप्रतिष्ठन्तेजगदाहुरनीश्वरम् । अपर स्परसम्भूतंकिमन्यत्कामहैतुकम् ॥ ८ ॥ एतांदृष्टिमवष्टभ्यनष्टात्मानोऽल्पबुद्धयः । प्रभवन्त्युग्रकर्माणःक्षयायजगतोऽहिताः ॥ ९ ॥ काममाश्रित्यदुःपूरन्दम्भमानमदान्विताः । मोहाद्गृहीत्वासद्ग्राहान्प्रवर्तन्तेऽशुऽचिव्रताः ॥ १० ॥ चिन्तामपरिमेयाञ्चप्रलयान्तामुपाश्रिताः । कामोपभोगपरमाएतावदितिनिश्चिताः ॥ ११ ॥ आशापाशशतैर्बद्धाःकाम क्रोधपरायणाः । ईहन्तेकामभोगार्थमन्यायेनार्थसञ्चयान् ॥ १२ ॥ इदमद्यमयालब्धमि दम्प्राप्स्येमनोरथम् । इदमस्तीदमपिमेभविष्यतिपुनर्द्धनम् ॥ १३ ॥ असौमयाहतः

Digitized by Google

शत्रुर्हनिष्येचापरानपि । ईश्वरोऽहमहंभोगीसिद्धोऽहंबलवान्सुखी ॥ १४ ॥ आढ्योऽ
भिजनवानस्मिकोऽन्योऽस्तिसदृशोमया । यक्ष्येदास्यामिमोदिष्यइत्यज्ञानविमोहिताः
॥ १५ ॥ अनेकचित्तविभ्रान्तामोहजालसमावृताः । प्रसक्ताःकामभोगेषुपतन्तिनरकेऽ
शुचौ ॥ १६ ॥ आत्मसम्भाविताःस्तब्धाधनमानमदान्विताः । यजन्तेनामयज्ञैस्तेदम्भे
नाविधिपूर्वकम् ॥ १७ ॥ अहङ्कारंबलन्दर्पङ्कामंक्रोधञ्चसंश्रिताः । मामात्मपरदेहे
षुप्रद्विषन्तोभ्यसूयकाः ॥ १८ ॥ तानहन्द्विषतःक्रूरान्संसारेषुनराधमान् । क्षिपाम्य
जस्रमशुभानासुरीष्वेवयोनिषु ॥ १९ ॥ आसुरींयोनिमापन्नामूढाजन्मनिजन्मनि ।

Digitized by Google

मामप्राप्यैवकौन्तेयततोयान्त्यधमांगतिम् ॥ २० ॥ त्रिविधंनरकस्येदंद्वारंनाशनमात्म
नः । कामःक्रोधस्तथालोभस्तस्मादेतत्त्रयंत्यजेत् ॥ २१ ॥ एतैर्विमुक्तःकौन्तेयतमोद्वा
रैस्त्रिभिर्नरः । आचरत्यात्मनश्श्रेयस्ततोयातिपरांगतिम् ॥ २२ ॥ यश्शास्त्रविधिमु
त्सृज्यवर्त्ततेकामकारतः । नससिद्धिमवाप्नोतिनसुखंनपरांगतिम् ॥ २३ ॥ तस्माच्छा
स्त्रंप्रमाणन्तेकार्याकार्यव्यवस्थितौ । ज्ञात्वाशास्त्रविधानोक्तंकर्मकर्तुमिहार्हसि ॥ २४ ॥
इतिश्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसम्वादेदैवासुरसम्प
द्विभागयोगोनामषोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ अर्जुनउवाच ॥

Digitized by Google

येयजन्तेसात्त्विकादेवान्यक्षरक्षांसिराजसाः । प्रेतान्भूतगणांश्चान्येयजन्तेतामसाजनाः ॥ ४ ॥ अशास्त्रविहितंघोरंतप्यन्तेयेतपोजनाः । दम्भाहङ्कारसंयुक्ताःकामरागबलान्विताः ॥ ५ ॥ कर्षयन्तःशरीरस्थम्भूतग्राममचेतसः । मांचैवान्तःशरीरस्थन्तान्विद्ध्यासुरनिश्चयान् ॥ ६ ॥ आहारस्त्वपिसर्वस्यत्रिविधोभवति

प्रियः । यज्ञस्तपस्तथादानन्तेषान्भेदमिमंशृणु ॥ ७ ॥ आयुस्सत्त्वबलारोग्यसुखप्रीति
विवर्द्धनाः । रस्याःस्निग्धाःस्थिराहृद्याआहारास्सात्त्विकप्रियाः ॥ ८ ॥ कट्वम्ललवणात्युष्ण
तीक्ष्णरूक्षविदाहिनः । आहाराराजसस्येष्टादुःखशोकामयप्रदाः ॥ ९ ॥ यातयाम
गतरसम्पूतिपर्य्युषितञ्चयत् । उच्छिष्टमपिचामेध्यम्भोजनन्तामसप्रियम् ॥ १० ॥ अ
फलाकाङ्क्षिभिर्यज्ञोविधिदृष्टोयइज्यते । यष्टव्यमेवेतिमनःसमाधायससात्त्विकः ॥ ११ ॥
अभिसन्धायतुफलन्दम्भार्थमपिचैवयत् । इज्यतेभरतश्रेष्ठतंयज्ञम्विद्धिराजसम् ॥ १२ ॥
विधिहीनमसृष्टान्नम्मन्त्रहीनमदक्षिणम् । श्रद्धाविरहितंयज्ञन्तामसम्परिचक्षते ॥ १३ ॥

Digitized by Google

देवद्विजगुरुप्राज्ञपूजनंशौचमार्जवम् । ब्रह्मचर्यमहिंसाचशारीरन्तपउच्यते ॥ १४ ॥
अनुद्वेगकरंवाक्यंसत्यंप्रियहितञ्चयत् । स्वाध्यायाभ्यसनञ्चैववाङ्मयन्तपउच्यते
॥ १५ ॥ मनःप्रसादःसौम्यत्वंमौनमात्मविनिग्रहः । भावसंशुद्धिरित्येतत्तपोमानसमुच्य
ते ॥ १६ ॥ श्रद्धयापरयातप्तन्तपस्तत्त्रिविधन्नरैः । अफलाकाङ्क्षिभिर्युक्तैःसात्विकम्परि
चक्षते ॥ १७ ॥ सत्कारमानपूजार्थन्तपोदम्भेनचैवयत् । क्रियतेतदिहप्रोक्तंराजस
ञ्चलमध्रुवम् ॥ १८ ॥ मूढग्राहेणात्मनोयत्पीडयाक्रियतेतपः । परस्योत्साद्नार्थम्वा
तत्तामसमुदाहृतम् ॥ १९ ॥ दातव्यमितियद्दानन्दीयतेऽनुपकारिणे । देशेकालेचपात्रे

Digitized by Google

यत्तद्दानंसात्त्विकंस्मृतम् ॥ २० ॥ यत्तुप्रत्युपकारार्थंफलमुद्दिश्यवापुनः । दीयतेचपरि
क्लिष्टन्तद्दानंराजसंस्मृतम् ॥ २१ ॥ अदेशकालेयद्दानमपात्रेभ्यश्चदीयते । असत्कृ
तमवज्ञातन्तत्तामसमुदाहृतम् ॥ २२ ॥ ॐतत्सदितिनिर्देशोब्रह्मणस्त्रिविधःस्मृतः । ब्रा
ह्मणास्तेनवेदाश्चयज्ञाश्चविहिताःपुरा ॥ २३ ॥ तस्मादोमित्युदाहृत्ययज्ञदानतपःक्रियाः
। प्रवर्तन्तेविधानोक्ताःसततम्ब्रह्मवादिनाम् ॥ २४ ॥ तदित्यनभिसन्धायफलंयज्ञतपः
क्रियाः । दानक्रियाश्चविविधाःक्रियन्तेमोक्षकाङ्क्षिभिः ॥ २५ ॥ सद्भावेसाधुभावेचसदि
त्येतत्प्रयुज्यते । प्रशस्तेकर्मणितथासच्छब्दःपार्थयुज्यते ॥ २६ ॥ यज्ञेतपसिदानेचस्थि

निःसदितिनोच्यते । कर्मचैवतदर्थीयंसदित्येवाभिधीयते ॥ २७ ॥ अश्रद्धयाहुत
म्दत्तंतपस्तप्तंकृतञ्चयत् । असदित्युच्यतेपार्थनचतत्प्रेत्यनोइह ॥ २८ ॥ इतिश्रीभ
गवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसम्वादेश्रद्धात्रयविभागयोगो
नामसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ अर्जुनउवाच ॥ संन्यास
स्यमहाबाहोतत्त्वमिच्छामिवेदितुम् । त्यागस्यचहृषीकेशपृथक्केशिनिषूदन ॥ १ ॥ श्री
भगवानुवाच ॥ काम्यानांकर्मणांन्यासंसंन्यासंकवयोविदुः । सर्वकर्मफलत्यागम्प्राहुस्त्या
गम्विचक्षणाः ॥ २ ॥ त्याज्यन्दोषवदित्येकेकर्मप्राहुर्मनीषिणः । यज्ञदानतपःकर्मन

त्याज्यमितिचापरे ॥ ३ ॥ निश्चयंशृणुमेतत्रत्यागेभरतसत्तम । त्यागोहिपुरुषव्याघ्रत्रि
विधःसम्प्रकीर्त्तितः ॥ ४ ॥ यज्ञदानतपःकर्मनत्याज्यङ्कार्यमेवतत् । यज्ञोदानन्तपश्चै
वपावनानिमनीषिणाम् ॥ ५ ॥ एतान्यपितुकर्माणिसङ्गन्त्यक्त्वाफलानिच । कर्त्तव्यानी
तिमेपार्थनिश्चितम्मतमुत्तमम् ॥ ६ ॥ नियतस्यतुसंन्यासःकर्मणोनोपपद्यते । मोहात्त
स्यपरित्यागस्तामसःपरिकीर्त्तितः ॥ ७ ॥ दुःखमित्येवयत्कर्मकायक्लेशभयात्त्यजेत् । स
कृत्वाराजसन्त्यागन्नैवत्यागफलंलभेत् ॥ ८ ॥ कार्यमित्येवयत्कर्मनियतंक्रियतेऽर्जुन । स
ङ्गन्त्यक्त्वाफलञ्चैवसत्यागःसात्त्विकोमतः ॥ ९ ॥ नद्वेष्ट्यकुशलङ्कर्मकुशलेनानुषज्जते ।

Digitized by Google

त्यागी सत्त्वसमाविष्टो मेधावी छिन्नसंशयः ॥ १० ॥ नहि देहभृता शक्यन्त्यक्तुं कर्माण्यशेषतः । यस्तु कर्मफलत्यागी स त्यागीत्यभिधीयते ॥ ११ ॥ अनिष्टमिष्टं मिश्रञ्च त्रिविधं कर्मणः फलम् । भवत्यत्यागिनां प्रेत्य न तु संन्यासिनां क्वचित् ॥ १२ ॥ पञ्चैतानि महाबाहो हेतवो निबोध मे । सांख्ये कृतान्ते प्रोक्तानि सिद्धये सर्वकर्मणाम् ॥ १३ ॥ अधिष्ठानं तथा कर्ता करणञ्च पृथग्विधम् । विविधाश्च पृथक्चेष्टा दैवञ्चैवात्र पञ्चमम् ॥ १४ ॥ शरीरवाङ्मनोभिर्यत्कर्म प्रारभते नरः । न्याय्यं वा विपरीतं वा पञ्चैते तस्य हेतवः ॥ १५ ॥ तत्रैवं सति कर्तारमात्मानं केवलं तु यः । पश्यत्यकृतबुद्धित्वान्न स पश्यति दुर्मतिः ॥ १६ ॥

Digitized by Google

यस्यनाहंकृतोभावोबुद्धिर्यस्यनलिप्यते । हत्वापिसइमांल्लोकान्नहन्तिनिबध्यते ॥ १७ ॥
ज्ञानंज्ञेयंपरिज्ञातात्रिविधाकर्मचोदना । करणंकर्मकर्तेतित्रिविधःकर्मसंग्रहः ॥ १८ ॥
ज्ञानंकर्मचकर्ताचत्रिधैवगुणभेदतः । प्रोच्यतेगुणसंख्यानेयथावच्छृणुतान्यपि ॥ १९ ॥
सर्वभूतेषुयेनैकंभावमव्ययमीक्षते । अविभक्तंविभक्तेषुतज्ज्ञानंविद्धिसात्त्विकम् ॥ २० ॥
पृथक्त्वेनतुयज्ज्ञानंनानाभावान्पृथग्विधान् । वेत्तिसर्वेषुभूतेषुतज्ज्ञानंविद्धिराजसम् ॥ २१ ॥
यत्तुकृत्स्नवदेकस्मिन्कार्येसक्तमहैतुकम् । अतत्त्वार्थवदल्पंचतत्तामसमुदाहृतम् ॥ २२ ॥
नियतंसंगरहितमरागद्वेषतःकृतम् । अफलप्रेप्सुनाकर्मयत्तत्सात्त्विकमुच्यते ॥ २३ ॥

Digitized by Google

यनुकामेप्सुनाकर्मसाहङ्कारेणवापुनः । क्रियतेबहुलायासंतद्राजसमुदाहृतम्
॥ २४ ॥ अनुबन्धंक्षयंहिंसामनवेक्ष्यपौरुषम् । मोहादारभ्यतेकर्मयत्तत्तामसमुदाहृत
म् ॥ २५ ॥ मुक्तसङ्गोऽनहम्वादीधृत्युत्साहसमन्वितः । सिद्ध्यसिद्ध्योर्निर्विकारःकर्ता सा
त्त्विकउच्यते ॥ २६ ॥ रागीकर्मफलप्रेप्सुर्लुब्धोहिंसात्मकोऽशुचिः । हर्षशोकान्वितःकर्ता
राजसःपरिकीर्तितः ॥ २७ ॥ अयुक्तःप्राकृतस्तब्धःशठोनैष्कृतिकोऽलसः । विषादीदी
र्घसूत्रीचकर्तातामसउच्यते ॥ २८ ॥ बुद्धेर्भेदंधृतेश्चैवगुणतस्त्रिविधंशृणु । प्रोच्य
मानमशेषेणपृथक्त्वेनधनञ्जय ॥ २९ ॥ प्रवृत्तिञ्चनिवृत्तिञ्चकार्याकार्येभयाभये । ब

Digitized by Google

प्रवृत्तिं च निवृत्तिं च कार्याकार्ये भयाभये ।
बन्धं मोक्षं च या वेत्ति बुद्धिः सा पार्थ सात्त्विकी ॥ ३० ॥ यया धर्ममधर्मं च कार्यं चाकार्यमेव च ।
अयथावत्प्रजानाति बुद्धिः सा पार्थ राजसी ॥ ३१ ॥ अधर्मं धर्ममिति या मन्यते तमसावृता ।
सर्वार्थान्विपरीतांश्च बुद्धिः सा पार्थ तामसी ॥ ३२ ॥ धृत्या यया धारयते मनःप्राणेन्द्रिय
क्रियाः । योगेनाव्यभिचारिण्या धृतिः सा पार्थ सात्त्विकी ॥ ३३ ॥ यया तु धर्मकामार्थान्धृत्या
धारयतेऽर्जुन । प्रसङ्गेन फलाकाङ्क्षी धृतिः सा पार्थ राजसी ॥ ३४ ॥ यया स्वप्नं भयं शोकं वि
षादं मदमेव च । न विमुञ्चति दुर्मेधा धृतिः सा पार्थ तामसी ॥ ३५ ॥ सुखं त्विदानीं त्रि
विधं शृणु मे भरतर्षभ । अभ्यासाद्रमते यत्र दुःखान्तं च निगच्छति ॥ ३६ ॥ यत्तदग्रे विष

Digitized by Google

[illegible] परिणामेऽमृतोपमम् । तत्सुखं सात्त्विकं प्रोक्तमात्मबुद्धिप्रसादजम् ॥ ३७ ॥ विषयेन्द्रि
[illegible] संयोगाद्यत्तदग्रेऽमृतोपमम् । परिणामेविषमिव तत्सुखं राजसं स्मृतम् ॥ ३८ ॥ यदग्रे चा
नुबन्धे च सुखं मोहनमात्मनः । निद्रालस्यप्रमादोत्थं तत्तामसमुदाहृतम् ॥ ३९ ॥ नत
दस्ति पृथिव्यां वा दिविदेवेषु वा पुनः । सत्त्वं प्रकृतिजैर्मुक्तं यदेभिः स्यात्त्रिभिर्गुणैः ॥ ४० ॥
ब्राह्मणक्षत्रियविशां शूद्राणां च परन्तप । कर्माणि प्रविभक्तानि स्वभावप्रभवैर्गुणैः ॥ ४१ ॥
शमोदमस्तपः शौचं क्षान्तिरार्जवमेव च । ज्ञानं विज्ञानमास्तिक्यं ब्रह्मकर्मस्वभावजम्
॥ ४२ ॥ शौर्यं तेजो धृतिर्दाक्ष्यं युद्धे चाप्यपलायनम् । दानमीश्वरभावश्च क्षात्रं कर्मस्वभा

Digitized by Google

भावजम् ॥ ४३ ॥ कृषिगोरक्ष्यवाणिज्यम्वैश्यकर्मस्वभावजम् । परिचर्यात्मकङ्कर्मशूद्र
स्यापिस्वभावजम् ॥ ४४ ॥ स्वेस्वेकर्म्मण्यभिरतःसंसिद्धिंलभतेनरः । स्वकर्मनिरतः
सिद्धिंयथाविन्दतितच्छृणु ॥ ४५ ॥ यतःप्रवृत्तिर्भूतानांयेनसर्वमिदन्ततम् । स्वकर्मणात
मभ्यर्चयसिद्धिंविन्दतिमानवः ॥ ४६ ॥ श्रेयान्स्वधर्मोविगुणःपरधर्मात्स्वनुष्ठितात् । स्व
भावनियतङ्कर्मकुर्वन्नाप्नोतिकिल्बिषम् ॥ ४७ ॥ सहजङ्कर्मकौन्तेयसदोषमपिनत्यजेत्
। सर्वारम्भाहिदोषेणधूमेनाग्निरिवावृताः ॥ ४८ ॥ असक्तबुद्धिःसर्वत्रजितात्माविगत
स्पृहः । नैष्कर्म्यसिद्धिम्परमांसंन्यासेनाधिगच्छति ॥ ४९ ॥ सिद्धिम्प्राप्नोयथाब्रह्म

Digitized by Google

थाप्नोतिनिबोधमे । समासेनैवकौन्तेयनिष्ठाज्ञानस्ययापरा ॥ ५० ॥ बुद्ध्याविशुद्धयायु
क्तोधृत्यात्मानन्नियम्यच । शब्दादीन्विषयांस्त्यक्त्वारागद्वेषौव्युदस्यच ॥ ५१ ॥ विविक्त
सेवीलघ्वाशीयतवाक्कायमानसः । ध्यानयोगपरोनित्यंवैराग्यंसमुपाश्रितः ॥ ५२ ॥ अ
हङ्कारन्बलन्दर्पंकामंक्रोधम्परिग्रहम् । विमुच्यनिर्ममःशान्तोब्रह्मभूयायकल्पते ॥ ५३ ॥
ब्रह्मभूतःप्रसन्नात्मानशोचतिनकाङ्क्षति । समःसर्वेषुभूतेषुमद्भक्तिंलभतेपराम् ॥ ५४ ॥
भक्त्यामामभिजानातियावान्यश्चास्मितत्त्वतः । ततोमान्तत्त्वतोज्ञात्वाविशतेतदनन्तरम्
॥ ५५ ॥ सर्वकर्माण्यपिसदाकुर्वाणोमद्व्यपाश्रयः । मत्प्रसादादवाप्नोतिशाश्वतम्पद

Digitized by Google

मध्यायम् ॥ ५६ ॥ चेतसा सर्वकर्माणि मयि संन्यस्य मत्परः । बुद्धियोगमुपाश्रित्य मच्चि
त्तस्सततं भव ॥ ५७ ॥ मच्चित्तस्सर्वदुर्गाणि मत्प्रसादात्तरिष्यसि । अथ चेत्त्वमहङ्कारा
न्न श्रोष्यसि विनङ्क्ष्यसि ॥ ५८ ॥ यदहङ्कारमाश्रित्य न योत्स्य इति मन्यसे । मिथ्यैष व्य
वसायस्ते प्रकृतिस्त्वां नियोक्ष्यति ॥ ५९ ॥ स्वभावजेन कौन्तेय निबद्धः स्वेन कर्मणा । क
र्तुं नेच्छसि यन्मोहात्करिष्यस्यवशोऽपि तत् ॥ ६० ॥ ईश्वरस्सर्वभूतानां हृद्देशेऽर्जुन तिष्ठति
। भ्रामयन्सर्वभूतानि यन्त्रारूढानि मायया ॥ ६१ ॥ तमेव शरणं गच्छ सर्वभावेन भारत
। तत्प्रसादात्परां शान्तिं स्थानं प्राप्स्यसि शाश्वतम् ॥ ६२ ॥ इति ते ज्ञानमाख्यातं गुह्याद्गु

Digitized by Google

नरंमया। विमृश्यैतदशेषेणयथेच्छसितथाकुरु ॥ ६३ ॥ सर्वगुह्यतमम्भूयःशृणुमेपरमम्व
चः। इष्टोऽसिमेदृढमितितोवक्ष्यामिनेहितम् ॥ ६४ ॥ मन्मनाभवमद्भक्तोमद्याजीमान्न
मस्कुरु। मामेवैष्यसिसत्यन्तेप्रतिजानेप्रियोऽसिमे ॥ ६५ ॥ सर्वधर्मान्परित्यज्यमामेकंशरं
णम्व्रज। अहन्त्वांसर्वपापेभ्योमोक्षयिष्यामिमाशुचः ॥ ६६ ॥ इदन्तेनातपस्कायनाभक्ता
यकदाचन। नचाशुश्रूषवेवाच्यन्नचमांयोऽभ्यसूयति ॥ ६७ ॥ यइदम्परमंगुह्यम्मद्भक्तेष्व
भिधास्यति। भक्तिम्मयिपरांकृत्वामामेवैष्यत्यसंशयः ॥ ६८ ॥ नचतस्मान्मनुष्येषुकश्चि
न्मेप्रियकृत्तमः। भवितानचमेतस्मादन्यःप्रियतरोभुवि ॥ ६९ ॥ अध्येष्यतेचयइमन्धर्म्यं

सम्वादमावयोः । ज्ञानयज्ञेनतेनाहमिष्टःस्यामितिमेमतिः ॥ ७० ॥ श्रद्धावाननसूयश्च
शृणुयादपियोनरः । सोऽपिमुक्तःशुभांल्लोकान्प्राप्नुयात्पुण्यकर्मणाम् ॥ ७१ ॥ कच्चिदेतच्छ्रुत
म्पार्थत्वयैकाग्रेणचेतसा । कच्चिदज्ञानसम्मोहःप्रणष्टस्तेधनञ्जय ॥ ७२ ॥ अर्जुनउवाच ॥
नष्टोमोहःस्मृतिर्लब्धात्वत्प्रसादान्मयाच्युत । स्थितोऽस्मिगतसन्देहःकरिष्येवचनन्तव
॥ ७३ ॥ सञ्जयउवाच ॥ इत्यहम्वासुदेवस्यपार्थस्यचमहात्मनः । सम्वादमिममश्रौषमद्भु
तंरोमहर्षणम् ॥ ७४ ॥ व्यासप्रसादाच्छ्रुतवानेतद्गुह्यमहम्परम् । योगंयोगेश्वरात्कृष्णात्सा
क्षात्कथयतःस्वयम् ॥ ७५ ॥ राजन्संस्मृत्यसंस्मृत्यसम्वादमिममद्भुतम् । केशवार्जुनयोःपु

Digitized by Google

रूपंहृष्यामिचमुहुर्मुहुः ॥ ७६ ॥ तच्चसंस्मृत्यसंस्मृत्यरूपमत्यद्भुतंहरेः । विस्मयोमेमहान्राजन्हृष्यामिचपुनःपुनः ॥ ७७ ॥ यत्रयोगेश्वरःकृष्णोयत्रपार्थोधनुर्द्धरः । तत्रश्रीर्विजयोभूतिर्ध्रुवानीतिर्मतिर्मम ॥ ७८ ॥ इतिश्रीभगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसम्वादेमोक्षसंन्यासयोगोनामाष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ ● ॥ अष्टेपञ्चाङ्गनागाब्दनिभिरभियुते १८६५ व्योमरामाद्रिचन्द्रे शाके १७३० माघेऽसिताख्ये
[illegible] ऽवनिसुतनवमीसूनियौमुद्रिकाख्यैः । गीतांविद्वद्भिरुद्यांद्विजकुलतिलकैर्ल्लेखितांविष्णुभक्ताबालावबोधायगृह्णन्त्वथसकलमनोऽभीष्टदोविष्णुरस्तु ॥ १ ॥ SSSSSSSSSSSS ॥

Digitized by Google

BIBLIOTECA REGLA MONACENSIS

गीता	पत्रे	पृष्ठे	पङ्क्तौ	अशुद्धम्	शुद्धम्
॥६०॥	१	२	४	शोऽयहस्त	शोऽयसहस्त
	१	२	७	मष्टादसा	मष्टादशा
	१७	२	५	साधिना	समाधिना
	२५	१	६	भगवतगीता	भगवद्गीता
	४२	२	७	शमः	समः

Digitized by Google